

**UNIVERZITA KARLOVA**

**Právnická fakulta**

**Pavel Medlín**

**Sporné otázky nutné obrany a krajní nouze v  
judikatuře**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 6.5.2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 148 340 znaků včetně mezer.

Pavel Medlín

V Praze dne 6.5.2024

# Obsah

<b>Úvod</b> .....	<b>1</b>
<b>1. Obecně k okolnostem vylučujícím protiprávnost</b> .....	<b>2</b>
1.1. Protiprávnost jako znak trestného činu .....	2
1.2. Funkce okolností vylučujících protiprávnost .....	3
1.3. Svolení poškozeného .....	4
1.4. Přípustné riziko .....	5
1.5. Oprávněné použití zbraně.....	7
1.6. Další (nepojmenované) okolnosti vylučující protiprávnost .....	7
<b>2. Role judikatury v českém právním řádu</b> .....	<b>9</b>
<b>3. Krajiná nouze</b> .....	<b>12</b>
3.1. Podmínka přímo hrozícího nebezpečí .....	13
3.1.1. Původ nebezpečí .....	14
3.1.2. Extenzivní exces .....	17
3.1.3. Putativní krajiná nouze .....	18
3.2. Podmínka zájmu chráněného trestním zákonem .....	20
3.3. Podmínka subsidiarity .....	21
3.4. Podmínka proporcionality .....	22
3.4.1. Intenzivní exces .....	25
3.5. Požadavek na subjekt .....	26
<b>4. Nutná obrana</b> .....	<b>28</b>
4.1. Podmínka přímo hrozícího nebo trvajícího útoku .....	29
4.1.1. Extenzivní exces .....	33
4.1.2. Putativní nutná obrana .....	34
4.2. Podmínka přiměřenosti .....	35
4.2.1. Zcela zjevná nepřiměřenost – případové studie.....	38
4.2.2. Intenzivní exces .....	41
<b>5. Recentní judikatura</b> .....	<b>43</b>
5.1. Hrnec s hořícím olejem .....	43
5.2. Domácí násilí poprvé .....	46
5.3. Domácí násilí podruhé .....	49
<b>Závěr</b> .....	<b>51</b>
<b>Seznam zkratek</b> .....	<b>52</b>
<b>Seznam použitých zdrojů</b> .....	<b>53</b>
<b>Abstrakt</b> .....	<b>58</b>
<b>Abstract</b> .....	<b>59</b>

## Úvod

Zlomek vteřiny. Tolik času můžete mít v situaci, kdy se ocitnete v ohrožení života, např. pokud se v nočních hodinách vracíte z baru, z kapes vám pokukují bankovky, a přepadne vás ozbrojená skupina delikventů v temném koutu ulice. Přirozeně se tak budete chtít, ne-li muset bránit. Otázky okolností vylučujících protiprávnost, především pak nutné obrany a krajní nouze, se u širší veřejnosti těší větší popularitě než snad jakékoli jiné trestněprávní instituty a není tak divu, že jsou velmi často medializovány, nejspíše zejména proto, že jednání v obraně své osoby jsou značnou částí veřejnosti vnímána jako „lidská“, tedy že se právě jedná o takové okamžiky, které mohou potkat kohokoli z nás, pokud se v nesprávný čas ocitneme na nesprávném místě.

Tato práce si klade za cíl analyticky zhodnotit, zda jsou instituty krajní nouze a nutné obrany v českém právním řádu nastaveny vhodně, jaké výkladové problémy aplikační praxe přináší a zda soudní soustava rozhoduje při posuzování sporných otázek krajní nouze a nutné obrany konzistentně, jakož i v souladu s obecnou právní naukou. V první části této práce komplexně představím okolnosti vylučující protiprávnost, jejich zařazení v trestním zákoníku a definiční kritéria jednotlivých okolností. Výklad bude věnován i dalším okolnostem v zákoně nepojmenovaným. Ve druhé části se budu zabývat povahou soudních rozhodnutí jako pramene práva, jejich závazností *pro futuro* v právu veřejném i soukromém, a zásadami, které má ustálená judikatura v moderních právních systémech plnit. Třetí část práce se soustředí na institut krajní nouze, její pozitivní i negativní vymezení, jednotlivé podmínky pro existenci krajní nouze, limity pro jednání v krajní nouzi a možné výkladové problémy v praxi, přičemž tento výklad bude v souvislostech opíráno o relevantní judikaturu. Ve čtvrté části rozeberu institut nutné obrany, opět ve smyslu jejího zákonného vymezení, dále v rámci koncepčního nastavení vůči krajní nouzi, načež se budu věnovat jednotlivým podmínkám nutné obrany a představím též možná výkladová úskalí, které s sebou nutná obrana přináší, včetně zhodnocení, jak se s nimi věcně vypořádává judikatura. Závěrem práce se zaměřím na několik nejaktuálnějších, k oběma institutům se vztahujících judikátů, které osobně shledávám jako problematické a při nichž nebyly dle mého názoru sporné otázky krajní nouze a nutné obrany soudy řešeny zcela v souladu s ustálenou judikaturou či tradičními závěry trestněprávní doktríny.

Ve své práci budu používat především metodu analyticko-deskriptivní, přičemž budu vycházet z jazykových, teleologických a systematických metod výkladu. Těžiště zdrojů mé práce budou tvořit především soudní rozhodnutí, odborné publikace, dále samozřejmě litera zákona a s ní související důvodové zprávy.

# 1. Obecně k okolnostem vylučujícím protiprávnost

## 1.1. Protiprávnost jako znak trestného činu

Abychom mohli přistoupit k výkladu o okolnostech vylučujících protiprávnost, je nezbytné si nejprve vymežit pojem protiprávnosti v rámci znaků trestného činu dle stavu současné nauky. Účinností zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku došlo od 1.1.2010 k opuštění materiálně-formálního pojetí trestného činu ve prospěch pojetí čistě formálního. Zatímco předchozí právní úprava (trestní zákon č. 140/1961 Sb.) v § 3 odst. 1 stavěla na předpokladu, že „*trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně*“, současné znění je konkrétnější, neboť stanoví (§13 TZ), že „*trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně*.“ Kritérium společenské škodlivosti jako (zákonného) znaku trestného činu tak bylo opuštěno a „*má význam jen jako jedno z hledisek pro uplatňování zásady subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 TZ*.“<sup>1</sup> Zásada subsidiarity trestní represe pak působí jako jakýsi (hmotněprávní) korektiv, který má striktně formální pojetí trestného činu do určité míry změkčovat, v případech, které jsou natolik společensky nezávažné, že by bylo nelogické dovozovat trestní odpovědnost. To vychází z role trestního práva jako prostředku *ultima ratio* – uplatní se až tam, kde nepostačí odpovědnost jiná, např. občanskoprávní či správní.<sup>2</sup>

V současném pojetí tak rozlišujeme tři (formální) znaky trestného činu – protiprávnost, typové znaky (znaky skutkové podstaty – objekt, subjekt, objektivní, subjektivní stránka) a obecné znaky (požadavky na subjekt – věk a přičetnost u fyzických osob, u mladistvých navíc rozumová a mravní vyspělost). Klíčovým pro účely této práce je znak první – protiprávnost činu. Touto protiprávností chápeme rozpor s právní normou, a to s jakoukoli, nikoli jen z pohledu práva trestního. Trestní zákoník i u některých trestných činů takto (v podstatě blanketově) odkazuje na normy mimotrestní – např. u trestných činů proti životnímu prostředí na základě uvozující formulace „*kdo v rozporu s jiným právním předpisem...*“. U některých trestných činů zákonodárce protiprávnost navíc výslovně formuluje skrze výrazy jako např. „*neoprávněně*“, „*bez povolení*“, „*jinak než způsobem přípustným podle zákona*“ apod. V tomto kontextu je proto vhodné podotknout, že ačkoli u některých, resp. u většiny trestných činů tyto formulace zcela absentují, neznamená to, že protiprávnost jako znak u těchto trestných činů chybí. Pokud je protiprávnost nějakým způsobem ve skutkové podstatě trestného činu ještě navíc (dodatečně) vyjádřena, je to z toho důvodu, že se jedná o činnosti, které jsou jinak nebo v určitých mezích zákonem povolené,

<sup>1</sup> Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30.1.2013, sp.zn. Tpjn 301/2012

<sup>2</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 60. ISBN 978-80-7380-866-2.

resp. zákonem nezakázané.<sup>3</sup> I v případě, že jsou formálně naplněny všechny znaky trestného činu, může nicméně dojít k situaci, že jednání pachatele protiprávní nebude. Touto situací jsou okolnosti vylučující protiprávnost.

## 1.2. Funkce okolností vylučujících protiprávnost

Okolnosti vylučující protiprávnost měly v právním řádu vždy své místo. Stát jako svrchovaná moc pomocí orgánů složky zákonodárné vymezuje, jaké jednání je protiprávní (*nullum crimen sine lege*), a jaké sankce jsou s takovýmto jednáním spojeny (*nulla poena sine lege*).<sup>4</sup> Tím je naplněna jedna ze základních funkcí státu, tedy funkce ochranná<sup>5</sup> – stát chrání společnost tím, že společensky škodlivé jednání označí za protiprávní a sankcionuje jej. Je však společensky neudržitelné, aby by byl stát schopen v každém konkrétním případě zakročit proti bezpráví, zejména v situacích, kdy je zjevné, že by zásah veřejné moci přišel pozdě a došlo by tak k ohrožení zákonem chráněných zájmů. To, že zákonodárce vloží do textu zákona okolnost vylučující protiprávnost, tak v podstatě znamená, že jednání, které by jinak bylo protiprávní, za naplnění zákonem aprobovaných, předem nastavených podmínek, protiprávní (resp. trestné) není, neboť tímto jednáním daná osoba společnosti neškodí, ale naopak chrání její zájmy (např. zájem na ochraně života nebo majetku). Nelze tak v této souvislosti vůbec hovořit o trestní odpovědnosti, trestnosti či protiprávnosti pachatele. Trestní odpovědnost vůbec nevzniká, čímž se okolnosti vylučující protiprávnost liší od situací, se kterými zákon spojuje (následný) zánik trestní odpovědnosti, kde pachatelův čin protiprávní zpočátku je a až v určitém okamžiku (např. skrze institut účinné lítosti) trestní odpovědnost pachatele za takovýto čin *ex nunc* zanikne. U okolností vylučujících protiprávnost trestní odpovědnost naopak zcela absentuje *ex tunc* – od počátku.<sup>6</sup> V této souvislosti proto zákon hovoří o „činu jinak trestném“.

Okolnosti vylučující protiprávnost můžeme dělit zásadně na dvě skupiny – na okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně pojmenované (typizované), ať už se nacházejí v obecné či zvláštní části TZ, a na okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně nepojmenované (atypizované). V obecné části TZ nalezneme pět základních pojmenovaných okolností vylučujících protiprávnost, a sice krajní nouzi (§ 28 TZ), nutnou obranu (§ 29 TZ), svolení poškozeného (§ 30 TZ), přípustné

---

<sup>3</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 56-57. ISBN 978-80-7380-866-2.

<sup>4</sup> GERLOCH, A. *Teorie práva. 6., aktualiz. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 169. ISBN 978-80-7380-454-1.

<sup>5</sup> RESCHOVÁ, J. In: RESCHOVÁ, J.; KINDLOVÁ, M.; GRINC, J.; PREUSS, O. a ANTOŠ, M. *Státověda. Stát. Jednotlivec. Konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, str. 2. ISBN 978-80-7552-695-3

<sup>6</sup> VOKOUN, R. In: Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné. 9. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2022. str. 245. ISBN 978-80-7598-764-8.

riziko (§ 31 TZ) a oprávněné použití zbraně (§ 32 TZ). Zvláštní část TZ pak upravuje některé další specifické, a to beztretnost agenta (§ 363 TZ) a beztretnost určitých skupin osob při nesplnění oznamovací povinnosti (§ 368 odst. 3 TZ). Byť nejsou tyto výslovně jako okolnosti vylučující protiprávnost označeny, z jazykového (užití slova „*beztretnost*“ u § 363 TZ) i teleologického výkladu (umožnění zachování institutu mlčenlivosti u § 368 odst. 3 TZ) lze dospět k závěru, že se o okolnosti vylučující protiprávnost jedná. Pokud se týká okolností vylučujících protiprávnost atypizovaných, v zákoně nepojmenovaných, bude se jednat zpravidla o dovozené plnění práv a povinností (např. plnění úkolů soudního exekutora), přičemž samostatný výklad jim bude věnován v kapitole 1.4. V této souvislosti je zapotřebí zároveň poznamenat, že výčet okolností vylučujících není taxativní<sup>7</sup>, soudy mají tedy možnost v konkrétních specifických případech nalézat další okolnosti vylučující protiprávnost. Tím nedochází k porušení hmotněprávního zákazu analogie v neprospěch pachatele (*nullum crimen sine lege certa*), jelikož v těchto případech dochází k zúžení podmínek tretnosti, nikoli k jejich (zakázanému) rozšiřování; bude se tak jednat o použití analogie ve prospěch.<sup>8</sup>

Za nejvýznamnější okolnosti vylučující protiprávnost lze bezpochyby považovat krajní nouzi a nutnou obranu, kterým se však tato práce bude věnovat v dalších částech, a proto jejich výklad pro účely této kapitoly zůstane opominut. V jednotlivých bodech proto nyní práce představí ostatní okolnosti vylučující protiprávnost, pojmenované i nepojmenované.

### 1.3. Svolení poškozeného

Svolení poškozeného je v TZ upraveno v § 30, podle jehož odstavce 1 „*tretný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny.*“ Jedná se o situaci, kdy osoba, které náleží určité právo (např. právo jednoho na ochranu domovní svobody), se tohoto práva vzdá či ho nějak omezí ve prospěch jiné osoby (např. souseda, kterého vpustí do bytu na kávu), kdy tato osoba (vstupující do obydlí) tak nebude jednat proti vůli souhlasivší osoby, čímž nedojde k naplnění znaků skutkové podstaty tretného činu (v tomto případě porušování domovní svobody dle § 178 TZ), neboť zde byl projev vůle, kterým byla daná osoba (soused) legitimizována k zásahu do tohoto práva.

Okruh zájmů, o nichž lze svobodně rozhodovat, není však neomezený. Tretní zákoník v § 30 odst. 3 sice výslovně vylučuje svolení poškozeného toliko k ublížení na zdraví nebo usmrcení

<sup>7</sup> PELC, V. *Krajní nouze v tretním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 134. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>8</sup> VOKOUN, R. In: Šámal, P. a kol. *Tretní právo hmotné. 9. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2022. str. 246. ISBN 978-80-7598-764-8.

(s výjimkou svolení k lékařským zákrokům, které jsou v souladu s právním řádem a zároveň *lege artis* – v souladu s poznatky lékařské vědy), avšak ze znění zákona vyplývá, že je obecně nepřipustné svolení k jakémukoli zásahu, který by se dotýkal celospolečenských zájmů, o nichž jednotlivec sám nemůže volně rozhodovat (např. svolení k porušení zájmu na ochraně životního prostředí).

Trestní zákoník též neopomíjí náležitosti, které projev vůle oprávněného musí mít. Podle § 30 odst. 2 TZ musí být svolení dobrovolné, určité, vážné a srozumitelné. Musí být zároveň dáno *„předem nebo současně s jednáním osoby páčající čin jinak trestný (...); je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba (...) by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům.“* O svolení poškozeného tak půjde i v případě, kdy matka odcizí z uzamčené skříňky dcery finance, o nichž důvodně předpokládá, že by ji je dcera jinak půjčila, pakliže se dcera dodatečně vyjádří, že by matce peníze opravdu půjčila.<sup>9</sup> Naopak o svolení nepůjde, pokud bude projev vůle učiněn pod fyzickým či psychickým nátlakem – nedodržení požadavku dobrovolnosti, nebude myšlen vážně (ale např. v žertu) – nedodržení požadavku vážnosti, nebude jednoznačný (ale např. dvojsmyslný) – nedodržení požadavku určitosti, nebo nebude možné zjistit jeho obsah ani výkladem – nedodržení požadavku srozumitelnosti. Svolení je oprávněna udělit pouze způsobilá osoba, přičemž touto se za subsidiárního využití občanského zákoníku rozumí osoba způsobilá k právnímu jednání.<sup>10</sup>

#### 1.4. Přípustné riziko

Institut přípustného rizika, zakotvený v § 31 TZ, vyjadřuje obecný předpoklad, že v rámci rozvoje společnosti je někdy třeba provádět takové činnosti, které sice mohou naplnit znaky skutkové podstaty trestného činu, čímž jsou zájmy jinak zákonem chráněné vystavovány riziku, které se pojí s těmito činnostmi, přesto však budou tyto činnosti beztrestné právě z důvodu jejich celospolečenské přínosnosti.<sup>11</sup> Přípustné riziko si typicky spojujeme s oblastmi jako je výzkum nových léků, vakcín, technologií apod. Trestný čin tak dle § 31 odst. 1 TZ není spáchán tím, *„kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování (...), vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky*

<sup>9</sup> Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5.10.1984, sp.zn. 4 Tz 28/84

<sup>10</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 171. ISBN 978-80-7380-866-2.

<sup>11</sup> *Ibidem*, str. 172



**prospěšného výsledku dosáhnout jinak.**“ Z textu zákona vyplývá několik podmínek, které musí být dodrženy, aby bylo možné určitou činnost klasifikovat jako přípustné riziko. Borčevský poznamenává, že podmínky přípustného rizika se v jistém smyslu podobají těm u krajní nouze, avšak jsou širší, neboť při krajní nouzi se odvrací nebezpečí, které bylo zpravidla způsobeno vnějšími silami či okolnostmi, zatímco v případě přípustného rizika se jedná v podstatě o experimentální jednání v zájmu „obecného dobra“. <sup>12</sup> Zaprvé, musí se jednat o činnost, která je prováděna *lege artis* – v souladu s dosaženým stavem poznání (v lékařství tedy ne např. zastaralými metodami). Zadruhé, činnost musí být vykonávána „profesionálem“ – odbornou osobou v rámci jejího zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce. Zatřetí, činnost musí sledovat určitý společensky prospěšný cíl, který je konkrétní, objektivní a přesahuje sféru soukromých zájmů jednotlivce. <sup>13</sup> Začtvrté, musí být naplněna podmínka subsidiarity, v rámci níž je zapotřebí zkoumat, zda nelze společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak (pokud by tedy existovalo více variant dosažení společensky prospěšného výsledku, bude namíste volit tu méně rizikovou).

Další podmínky pro naplnění přípustného rizika jsou poté vymezeny v § 31 odst. 2 TZ, dle kterého se nebude jednat o přípustné riziko, pakliže „**taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní (...) souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.**“ <sup>14</sup> Krom subsidiarity zde též figuruje i požadavek proporcionality, podle něž by očekávaná míra přínosu (výsledek) měla odpovídat míře rizika, přičemž může této míře i neodpovídat, ne však zcela zřejmě neúměrně. V případech, kdy riziková činnost může ohrozit zájem na ochraně života či zdraví člověka, je zároveň podmínkou dobrovolný souhlas této osoby s podstoupeným rizikem. Posledním předpokladem přípustného rizika je pak požadavek, aby prováděná činnost zřejmě neodporovala požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo dobrým mravům. Autor práce má za to, že pojmy jako „veřejný zájem“, „zásady lidskosti“ a „dobré mravy“ jsou natolik obecnými pojmy <sup>15</sup>, že pro jejich neurčitost je ponechána soudům dostatečně široká diskrece, díky níž by nemělo být problematické v konkrétních případech nalézat naplnění podmínek institutu přípustného rizika.

---

<sup>12</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 174. ISBN 978-80-7380-866-2.

<sup>13</sup> Ibidem

<sup>14</sup> § 31 odst. 2 TZ

<sup>15</sup> Byť např. dobré mravy jsou v judikatuře Ústavního soudu konzistentně vymezovány jako „*souhrn etických, obecně uznávaných a zachovávaných zásad...*“ – srovnej IV. ÚS 3653/11 ze dne 5.6.2012 nebo II.ÚS 544/200 ze dne 12.3.2001

## 1.5. Oprávněné použití zbraně

Oprávněné použití zbraně jako okolnost vylučující protiprávnost je v podstatě blanketovou normou<sup>16</sup>, tedy normou odkazující na jiný právní předpis. Podle § 32 TZ tak „*trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem.*“ Jiným právním předpisem se zde rozumí např. zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě apod. Smyslem předmětného ustanovení je umožnit příslušníkům těchto bezpečnostních sborů jejich řádné fungování, neboť je logické, že při výkonu jejich činnosti bude za určitých okolností docházet k potřebě zbraň použít.

Specifikem této okolnosti vylučující protiprávnost je omezený okruh subjektů, které mohou v rámci oprávnění jednat.<sup>17</sup> Jsou jimi právě již zmínění příslušníci bezpečnostních sborů, nikoli tedy každý, kdo užije legálně<sup>18</sup> drženou zbraň. U takových (ostatních) osob by pak v úvahu přicházelo posouzení jejich jednání, za naplnění dalších zákonných podmínek, jako jednání v nutné obraně či krajní nouzi.<sup>19</sup> Zbraň se ve smyslu § 32 TZ je třeba chápat jako zbraň dle jednotlivých složkových zákonů, nikoli ve smyslu trestního zákoníku, který v § 118 vymezuje zbraň jako „*cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším.*“ Zatímco zbraní dle § 118 TZ tak mohou být i kámen, klacek nebo škrabka<sup>20</sup> (ale ne např. běžná obuv<sup>21</sup>), pod pojem zbraň dle ustanovení § 32 TZ je třeba podřadit toliko zbraně ve smyslu technickém<sup>22</sup>, např. zbraň bodnou, sečnou nebo střelnou podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

## 1.6. Další (nepojmenované) okolnosti vylučující protiprávnost

Krom zákonem výslovně pojmenovaných okolností vylučujících protiprávnost, o kterých práce pojednávala výše, jsou naukou dovozovány i okolnosti vylučující protiprávnost další, nepojmenované. Obecně bychom je mohli charakterizovat jako situace, kdy dochází k výkonu práv či povinností určitých subjektů, jejichž jednání zákon aprobejuje, a proto není trestné, ačkoli by jinak znaky skutkové podstaty trestného činu naplňovalo. Výkon práva může být dán na základě

---

<sup>16</sup> Ačkoli teorie práva by jej nejspíše neoznačila jako blanketní normu, ale jako tzv. „odkazující ustanovení“ – srovnej GERLOCH, A. *Teorie práva. 6., aktualiz. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 57. ISBN 978-80-7380-454-1.

<sup>17</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 176. ISBN 978-80-7380-866-2.

<sup>18</sup> Dle zákona č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu

<sup>19</sup> VANTUCH, P. *Trestní zákoník s komentářem k 1.8.2011.* Olomouc: ANAG, 2011. ISBN 978-80-7263-677-8.

<sup>20</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2018, sp. zn. 4 Tdo 9/2018-43

<sup>21</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9.11.2016, sp. zn. 4 Tdo 1258/2016-24

<sup>22</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 177. ISBN 978-80-7380-866-2.

rozhodnutí oprávněného orgánu (např. soud) nebo může též vyplývat přímo z právního předpisu.<sup>23</sup> Tak se např. vězeňská služba nedopustí trestného činu omezování osobní svobody podle § 171 TZ, když zajišťuje řádný výkon vazby odsouzených, soudní exekutor trestného činu krádeže podle § 205 TZ, když zabavuje předmětný majetek povinného, nebo příslušníci Policie ČR trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 TZ, když přechovávají pašovaný heroin. Za specifickou okolnost vylučující protiprávnost lze považovat též lidovou tradici. Provazník v této souvislosti uvádí příklad velikonoční tradice v podobě mrskání žen či kradení májky.<sup>24</sup> Taková jednání by podle něj mohla naplňovat znaky skutkových podstat trestných činů výtržnictví podle § 358 TZ, krádeže podle § 205 TZ, a v případě odporu „obráců“ májky dokonce loupeže dle § 173 TZ, avšak za daných okolností tomu tak nebude, s přihlédnutím k zachovávané tradici. Nutno podotknout, že tento závěr není obecní policií vždy zcela přijímán.<sup>25</sup>

Závěrem této kapitoly lze shrnout, že výčet okolností vylučujících protiprávnost upravených v zákoně není uzavřený, byť by se tak na první pohled mohlo jevit. Autor práce zastává názor, že právní úprava okolností vylučujících protiprávnost je v tomto směru dostačující a ponechává soudům dostatečně širokou diskreci, a to i se zohledněním dalších (nepojmenovaných) okolností, které jsou naukou dovozovány a jejichž aplikace tak přichází při řešení nestandardních situací v úvahu.

---

<sup>23</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 178. ISBN 978-80-7380-866-2.

<sup>24</sup> PROVAZNÍK, J. Tradice jako okolnost vylučující protiprávnost. In *Dny práva 2015 – Days of Law 2015 – Část X. Okolnosti vylučující protiprávnost – juristické, kriminalistické a kriminologické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2016, s.214-239. Dostupné (10.10.2023) zde: [https://is.muni.cz/publication/1358360/Dnyprava\\_2015.pdf](https://is.muni.cz/publication/1358360/Dnyprava_2015.pdf)

<sup>25</sup> Tradice kradení májky skončila pokutou [online]. [cit. 2023-10-10] dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2808590-tradice-kradeni-majky-skoncila-pokutou-starostove-si-na-postup-policie-stezují>

## 2. Role judikatury v českém právním řádu

Pro účely pochopení, jakou roli hraje judikatura v českém právním řádu, je namístě předně zodpovědět na otázku, zda a v jaké míře je možné na našem území vnímat soudní rozhodnutí jako (závazný) pramen práva. Obecná teorie práva zpravidla rozlišuje prameny ve formálním a materiálním smyslu.<sup>26</sup> Materiálními prameny práva rozumíme (společenské) důvody přijetí dané právní normy, tedy proč byla právní norma přijata a včleněna do právního řádu. Těmito důvody mohou být mezinárodní závazky státu, aktuální společenské poměry, technologický rozvoj, nebo i přírodní katastrofy či pandemie. Formálním pramenem práva se pak rozumí pramen práva, který je vyjádřen ve formě pramene práva. Ačkoli se může zdát, že se jedná o definici kruhem, je tím v podstatě vyjádřen požadavek státu na příslušnou formu pramene práva jakožto nositele právní normy. Za čtyři základní formální prameny práva jsou považovány: normativní právní akty (právní předpisy), normativní smlouvy, právní obyčeje a soudní precedenty.<sup>27</sup> Na okraj je nutno poznamenat, že Gerloch rozlišuje prameny práva ještě ve smyslu třetím, a to ve smyslu gnozeologickém, které chápe jako prameny poznání práva.<sup>28</sup> Tento pojem si pak vykládá širěji než formální prameny práva a rozumí jím veškeré dostupné informace o právu, tedy i např. odborné právní publikace, důvodové zprávy apod.<sup>29</sup>

Jestliže přistoupíme na premisu, že soudní precedenty (judikáty) jsou pramenem práva ve smyslu formálním, nezbyvá než si položit otázku, jak je to s jejich závazností. Význam závaznosti precedentů se ovšem liší v závislosti na typu právní kultury, o němž je řeč. Zatímco země angloamerického typu právní kultury („*common law*“) vychází z myšlenky, že soud vytváří právo, a uznávají tak soudní precedent jako formální pramen práva, kontinentální typ právní kultury precedentům obecnou závaznost nepřiznává. V důsledku toho tak lze hovořit jen o dotváření práva.<sup>30</sup> Úvahy o tom, zdali tato bipolární doktrína již není překonaná, jsou namístě.

Zaprvé, judikatura nejvyšších soudů má na našem území bezpochyby významnou funkci spočívající ve sjednocování rozhodovací praxe soudů nižších instancí. Nejvyšší soud tak činí nejen při rozhodování o podaných dovoláních, ale i skrze stanoviska příslušných kolegií, jejichž cílem je reagovat na kontradiktorní rozhodovací praxi soudů. V této souvislosti stojí za zmínku, že takové stanovisko má pak v případě nejasností výkladu zákona dle § 20 odst. 3 zákona o soudech

---

<sup>26</sup> GERLOCH, A. *Teorie práva. 6., aktualiz. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 71. ISBN 978-80-7380-454-1.

<sup>27</sup> BOGUSZAK, J.; ČAPEK, J. a GERLOCH, A. *Teorie práva. 2., přeprac. vyd.* Praha: ASPI, 2004, s. 38. ISBN 807357-030-0.

<sup>28</sup> GERLOCH, A. *Teorie práva. 6., aktualiz. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 71. ISBN 978-80-7380-454-1.

<sup>29</sup> *Ibidem*

<sup>30</sup> *Ibidem*, str. 73-75.

a soudcích přednost i před postoupením věci velkému senátu Nejvyššího soudu. Výslovná funkce Nejvyššího soudu jakožto „garanta“ konzistentní judikatury napříč celou soudní soustavou je pak vyjádřena i v § 237 OSŘ, který stanovuje nedodržování „*ustálené rozhodovací praxe*“ jako jeden z dovolacích důvodů v civilním nalézacím řízení.

Zadruhé, s účinností zákona č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku, se do našeho právního řádu vpravil požadavek zásady „*stare decisis*“, který je známý především z angloamerické právní kultury. Podle § 13 OZ tak „*každý (...) může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý (...) právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.*“ Tím zákonodárce zhmotnil princip legitimního očekávání a zásadu *stare decisis* přímo do těla zákona. Ačkoli se jedná o ustanovení práva soukromého, přičemž podobné bychom v právu veřejném (natož trestním) hledaly marně, neznamená to, že by soudy mohly v oblasti veřejného práva rozhodovat svévolně a odchylovat se od dosavadní judikatury.<sup>31</sup> Princip legitimního očekávání, vyjádřený požadavkem respektování dosavadní judikatury za účelem předvídatelnosti soudního rozhodování, tak bude platit i v trestním právu.<sup>32</sup>

Zatřetí, derogativním nálezům Ústavního soudu již obecná závaznost je přiznávána.<sup>33</sup> Je tomu tak v situaci, kdy Ústavní soud vystupuje v roli negativního zákonodárce, při rušení právního předpisu nebo jeho části, v rámci abstraktní kontroly ústavnosti; takový náleží, resp. podle některých autorů pouze jeho výrok<sup>34</sup>, je pak i naukou považován za pramen práva.<sup>35</sup> Nejasně se může jevit též čl. 89 odst. 2 Ústavy ČR, podle nějž „*vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby.*“ Z uvedeného znění bychom pouhým jazykovým výkladem dospěli k závěru, že nikoli pouze derogační, ale všechny nálezy Ústavního soudu jsou obecně závazné. Kratochvíl se domnívá, že z tohoto ustanovení proto vyplývá určitá precedenční závaznost nálezů *erga omnes*.<sup>36</sup> K problematice závaznosti precedentů se ostatně vyjádřil shodně i sám Ústavní soud, podle nějž „*obecné soudy musí respektovat ústavněprávní výklady Ústavního soudu (...), jednoduše řečeno, následovat precedenty.*“<sup>37</sup> Jedná se však o pohyb na tenkém ledě,

<sup>31</sup> Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5.12.2007, sp. zn. 5 Tdo 1256/2007

<sup>32</sup> PŮRY, F. In *Pocita Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám: čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2018, s. 178. ISBN 978-80-7400-709-5.

<sup>33</sup> BOBEK, M. a KÜHN, Z. *Judikatura a právní argumentace. 2., přeprac. a aktualiz. vyd.* Praha: Auditorium, 2013, s. 102. ISBN 978-80-87284-35-3.

<sup>34</sup> Ibidem

<sup>35</sup> GERLOCH, A. *Teorie práva. 6., aktualiz. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 81. ISBN 978-80-7380-454-1.

<sup>36</sup> KRATOCHVÍL, J. *Lidská práva v praxi obecných soudů*. Leges, 01.06.2020 [cit. 21.11.2023] Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®

<sup>37</sup> Nález Ústavního soudu ze dne 13.11.2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05

neboť většina ústavních právníků není v tomto názoru za jedno, přičemž nemalá většina z nich<sup>38</sup> se přiklání k názoru, že není vhodné, aby se Ústavní soud sám ujímal role pozitivního zákonodárce, kdy sám označuje své nálezy za závazné *erga omnes*, včetně závaznosti jejich (právního) odůvodnění.

Začtvrté, vedle obecné závaznosti je třeba rozlišovat ještě závaznost instanční, kterou právní řád České republiky akcentuje např. v § 264 odst. 1 TŘ nebo § 226 odst. 1 OSŘ. Tato ustanovení se týkají odvolání v trestním, resp. občanském soudním řízení a výslovně stanoví, že soud prvního stupně je vázán právním názorem odvolacího soudu. Obdobně tomu je pak v případě dovolání. Bobek v této souvislosti poznamenává, že taková vázanost však není absolutní, a nebude se vztahovat na situace, při nichž by soud nižší instance v dalším řízení zjistil nové okolnosti, které by posuzovanou věc odlišily natolik, že by již nebylo přiléhavé aplikovat právní názor soudu vyšší instance.<sup>39</sup> Shodně se vyjadřuje i Nejvyšší soud, podle kterého „*dojde-li k tomu, že se v dalším řízení změní skutkový základ věci, ze které vycházel právní názor dovolacího soudu, je nepochybné, že za změněného skutkového základu věci se závaznost právního názoru dovolacího soudu nemůže uplatnit...*“<sup>40</sup>

Na základě všeho výše řečeného si autor práce dovoluje shrnout, že judikatura vyšších soudů, včetně Ústavního soudu, má povahu pramene práva. Teorie o tom, že judikatura v českém právním řádu není vůbec obecně závazná, proto autor práce považuje za překonané. Je nepochybné, že role soudních rozhodnutí na našem území roste, přičemž i nauka v tomto kontextu hovoří o jejich „quasiprecedenčním“ významu<sup>41</sup> a rostoucí „normativní síle“.<sup>42</sup> Autor práce je toho názoru, že díky koncepčnímu vymezení Nejvyššího soudu jakožto „garanta“ jednotné judikatury, zakotvení zásady *stare decisis* do stěžejního předpisu soukromého práva a obecné (byť do určité míry sporné) závaznosti nálezů Ústavního soudu je možné učinit závěr o precedenční povaze, resp. závaznosti soudních rozhodnutí (přínejmenším) vyšších soudů. Tuto závaznost lze za určitých okolností samozřejmě prolomit, bude však na konkrétním soudci, aby v takových případech vysvětlil, proč relevantní judikaturu neaplikoval.<sup>43</sup>

---

<sup>38</sup> Např. „PAVLÍČEK, V. *Teoretická koncepce Ústavy ČR. Deset let Ústavy České republiky: východiska, stav, perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 84.“ [cit. 21.11.2023] Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®

<sup>39</sup> BOBEK, M. a KÜHN, Z. *Judikatura a právní argumentace. 2., přeprac. a aktualiz. vyd.* Praha: Auditorium, 2013, s. 105. ISBN 978-80-87284-35-3.

<sup>40</sup> Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.12.2004, sp. zn. 21 Cdo 1681/2004

<sup>41</sup> GERLOCH, A. *Teorie práva. 6., aktualiz. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 73. ISBN 978-80-7380-454-1.

<sup>42</sup> BOBEK, M. a KÜHN, Z. *Judikatura a právní argumentace. 2., přeprac. a aktualiz. vyd.* Praha: Auditorium, 2013, s. 113. ISBN 978-80-87284-35-3.

<sup>43</sup> Shodně též viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.6.2012, sp. zn. 30 Cdo 1042/2012

### 3. Krajní nouze

Institut krajní nouze jako okolnosti vylučuj cı protipravnost je běžnou součástí moderních trestných kodexů.<sup>44</sup> V  esk m trestn m zákoníku je upraven v   28, podle nějž „* in jinak trestn y, kter m někdo odvrací nebezpečí p ř mo hrozící zájmu chráněnému trestn m zákonem, není trestn m činem.*“ Stav krajní nouze je vlastn  situací morálního dilematu s rozměrem filozofick m, v rámci něhož je třeba poměřovat dva zákonem chr n n  zájmy a obětovat jeden z nich, zpravidla ten m n  v znamn y (nap ř. zájem na ochraně majetku), k ochraně zájmu druhého, významnějšího (nap ř. zájem na ochranu života).<sup>45</sup> Zákonodárce tak stanoví, že jednání, které by jinak za jakýchkoli jiných okolností bylo trestn , neboť byly naplněny znaky skutkov  podstaty trestn ho činu a došlo k ohrožení zájmů (hodnot) zákonem chráněných, trestn  nebude, pakliže osoba jednala v krajní nouzi – ochránila jin  zákonem chr n n y zájem, který byl v danou chvíli ohrožen.

V této souvislosti je namístě zároveň vymezit dvě koncep n  pojetí krajní nouze – krajní nouzi omluvnou a krajní nouzi ospravedlnitelnou.<sup>46</sup> Pokud je jednání v krajní nouzi sice beztrestn , ale můž  být přesto protipravn  (nap ř. v soukromopravn  rovině), hovoříme o krajní nouzi omluvn . Jednání v takov m p ř pad  můž  vyvolat nap ř. odpovědnost k náhradě škody, ale nebude sankcionováno v rovině trestn . V pojetí druhém, tzv. ospravedlniteln  krajní nouzi, je však vyloučena protipravnost nap ř  cel m právním r dem – jednání tedy nejen že je beztrestn , ale nelze se dovolat ani soukromopravn  či spr vn  odpovědnosti jednaj cı osoby. Z tohoto druhého pojetí vychází i  esk  koncepce, výslovnou oporu v trestn m z kon  bychom pro to nicméně nenašli.<sup>47</sup> Pelc se domnívá, že by krajní nouze neměla být automaticky pojmána jako ospravedlniteln . P edn  je podle něj nep ř pustn , aby trestn  norma (norma veřejného práva) vylou ovala i jakoukoli odpovědnost občanskou (v rovině norem práva soukromého), kdyř se m  jednat v zásadě o dva odd len  systémy.<sup>48</sup> Za tohoto stavu je však podle něj pojetí krajní nouze „v trestn m zákoníku jakousi ohniskovou normou“, od n ž se ani normy soukromého práva nemohou realisticky odchýlit.<sup>49</sup> Pelc dále argumentuje, že z hlediska od škodn v n  třetích osob je nespravedliv , aby se tyto osoby nemohly domáhat v ob ansk m řízení náhrady škody, kdyř je naplněna krajní nouze a t m komplexn  vyloučena protipravnost. Zájmy těchto poškozených osob

<sup>44</sup> Nap ř. Trestn  zákoník Spolkov  republiky Německo jej v   34 označuje jako „ospravedlnuj cı stav nouze“. Polsk y Kodeks Karny pak v  l. 23 hovoří o „v     nutnosti“.

<sup>45</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestn m právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 23. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>46</sup> Ibidem, str. 49

<sup>47</sup> Snad kromě pojmenování rubriky TZ jako „okolnosti vylučuj cı protipravnost“, nikoli „okolnosti vylučuj cı trestnost“

<sup>48</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestn m právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 168-171. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>49</sup> Ibidem

jsou totiž (v krajní nouzi) ohroženy zcela nezaviněně, bez ohledu na jakékoli jejich přičinění a je nesprávné, aby tyto osoby nesly následky takového jednání i v situacích, kdy byl stav krajní nouze zaviněně způsoben právě tou osobou, již soud nakonec přisvědčil krajní nouzi, a která tudíž nebude povinna k náhradě jakékoli škody.<sup>50</sup>

Odstavec druhý § 28 pak obsahuje negativní vymezení krajní nouze, tedy ty případy, kdy se o krajní nouzi jednat nebude. Nejedná se tak o krajní nouzi pokud „*bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.*“

Z uvedené zákonné dikce lze shrnout několik podmínek. Zaprvé to jsou podmínky pro samotnou existenci stavu krajní nouze, vyjádřené v pozitivní definici v § 28 odst. 1. Těmito podmínkami jsou odvrácení přímo hrozícího nebezpečí (podmínka reálnosti a bezprostřednosti) a podmínka, aby nebezpečí směřovalo proti zájmu chráněnému trestním zákonem. Jsou to podmínky pro to, aby stav krajní nouze vůbec existoval. Vedle toho je pak třeba odlišovat podmínky jednání ve stavu krajní nouze.<sup>51</sup> Těmi rozumíme, ve smyslu odstavce 2, podmínku subsidiarity, která vyžaduje, aby nebezpečí nebylo možné odvrátit jinak, podmínku proporcionality, která spočívá v poměrování závažnosti následků – hrozícího a způsobeného, a požadavek na subjekt, dle něž se nesmí jednat o osobu, která je povinna nebezpečí snášet. Toto jsou podmínky, které nastavují limity pro počínání si dané osoby, aby bylo možné její jednání posoudit jako jednání v krajní nouzi. Obecně lze říci, že podmínky krajní nouze jsou nastaveny tvrději než podmínky nutné obrany – je jich více a jsou přísnější. To je způsobeno faktem, že krajní nouze nesměruje proti útočníkovi, resp. jeho útoku jako nutná obrana, nýbrž proti jiné zákonem též chráněné hodnotě. „*Proti sobě tedy nestojí právo proti bezpráví, nýbrž právo proti jinému právu.*“<sup>52</sup> V následujících subkapitolách autor práce uvede jednotlivé podmínky krajní nouze z hlediska jejich teoretického vymezení, přičemž tento výklad bude v konkrétních souvislostech doložen relevantní judikaturou.

### 3.1. Podmínka přímo hrozícího nebezpečí

Aby bylo možné hovořit o existenci stavu krajní nouze, ve kterém pak může daná osoba (v příslušných mezích) zasáhnout na ochranu zájmu chráněného zákonem, je třeba naplnit podmínku existence přímo hrozícího nebezpečí. Pod pojmem přímo hrozícího nebezpečí rozumíme „*stav hrozící poruchou zájmu chráněnému trestním zákonem, jenž musí přímo hrozit,*

<sup>50</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 168-171. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>51</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 146. ISBN 978-80-7380-866-2.

<sup>52</sup> *Ibidem*



*tedy stav nebezpečí musí být v okamžiku, kdy jej obviněný odvrací, aktuálně přítomen.*<sup>53</sup> Podle Pelce může být takové nebezpečí i skryté.<sup>54</sup> V této souvislosti uvádí příklad poškozeného mostu před pádem, v němž příčinný vývoj doposud nesměruje k vyvolání poruchy, ale bude scházet jen např. nahodilá událost, aby porucha skutečně nastala.<sup>55</sup> Shodně se vyjadřuje i judikatura, podle níž se musí jednat o stav, kde „**vývoj událostí rychle spěje k poruše nebo sice tento vývoj je přerušen, nepokračuje, ale jsou splněny téměř všechny podmínky potřebné k tomu, aby hrozící porucha nastala, když k uskutečnění zbývající podmínky či podmínek postačí náhoda, která může kdykoli bezprostředně a s velkou pravděpodobností nastat.**“<sup>56</sup> Takovou náhodou by pak mohl být přechod chodce nebo přejezd vozidla přes poškozený most, čímž by došlo k ohrožení jejich zájmů na ochraně života/zdraví a bylo by dovolené jednat v rámci krajní nouze při odvracení tohoto ohrožení.

### 3.1.1. Původ nebezpečí

Nebezpečí může pocházet z různých příčin. Z nauky i praxe vyplývá, že původcem takového nebezpečí budou zpravidla přírodní síly<sup>57</sup> (povodeň, zemětřesení, požár apod.), může se však jednat i o jednání člověka<sup>58</sup> (např. stav krajní nouze při dopravní nehodě způsobené intoxikovaným řidičem), poruchu věci či mechanismu (např. na zemi spadlé elektrické vedení) nebo jiný „*životu či zdraví ohrožující stav vyvolaný např. chorobou, zraněním či neuspokojením základní fyziologické potřeby*“<sup>59</sup> (např. bezdomovec půjde krást z hladu<sup>60</sup> nebo osoba ve výkonu trestu domácího vězení vyhledá lékaře z důvodu kritického ohrožení života). Může se jednat i o jakoukoli kombinaci výše uvedených příčin.

Pokud je nebezpečí vyvoláno jednáním člověka, může se daná osoba dostat do situace, kdy volí mezi dvěma alternativami – jednat v nutné obraně nebo v krajní nouzi. Chmelík v této souvislosti uvádí příklad pokladníka v bance, na kterého míří ozbrojený lupič pistolí a vyhrožuje

---

<sup>53</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.5.2023, sp. zn. 8 Tdo 434/2023-688

<sup>54</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 186. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>55</sup> Ibidem

<sup>56</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3.9.2014, sp. zn. 3 Tdo 923/2014

<sup>57</sup> Pelc však trefně poznamenává, že by se tato kategorie měla spíše nazývat „živelní pohromy“ – viz PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 51. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>58</sup> I vůči tomuto se Pelc staví kriticky, neboť je toho názoru, že převážná většina stavů krajní nouze byla nějakým způsobem zapříčiněna lidským jednáním – viz PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 51. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>59</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 147. ISBN 978-80-7380-866-2

<sup>60</sup> Byť na tomto nepanuje jednoznačná shoda, v obecné rovině argumentu hladu jako stavu vyvolávajícímu stav krajní nouze lze přisvědčit – srovnej Usnesení Ústavního soudu ze dne 18.2.2010, sp. zn. II. ÚS 2435/09, ve kterém ÚS dovodil, že by se muselo jednat o „*takové stádium hladu, který osobu bezprostředně, pokud nebude ihned odstraněn, ohrožuje na životě.*“

mu zastřelením<sup>61</sup> – pokladník může v této situaci buďto peníze lupiči vydat, čímž ohrozí zájem třetích osob na ochraně jejich majetku, jeho jednání však nebude trestné pro krajní nouzi, nebo se může lupiči fyzicky postavit a např. ho bodnout nůžkami, čímž by odvracel protiprávní útok a jeho jednání tak nebude trestné z důvodu nutné obrany. Totožná situace tak může vytvářet dva odlišné trestněprávní následky.

Pokud se původu nebezpečí jako (sub)podmínky jedná v krajní nouzi týká, doktrína i judikatura uznává, že není zpravidla podstatné, odkud takové nebezpečí pochází.<sup>62</sup> Krajní nouze je tak možná i při odvracení nebezpečí, které odvrací ta osoba, jež ho sama vyvolala (např. nevědomky způsobí v domě nebezpečný požár – pak může být trestně odpovědná za nedbalostní trestné činy obecného ohrožení, příp. ublížení na zdraví z nedbalosti, nikoli však za jednání, jimiž odvracela nebezpečí, které třetím osobám při takovém požáru hrozilo – např. rozbití hodnotných dveří bytu<sup>63</sup> spícího souseda, aby ho bylo možné varovat o šířícím se požáru). Zajímavým námětem k uvážení je pak polemika o nutnosti zavinění původce nebezpečí. Zatímco většina autorů<sup>64</sup> vychází z předpokladu, že i v případě úmyslně vyvolaného nebezpečí lze využít institut krajní nouze pro odvracení následných hrozících následků, jiní autoři<sup>65</sup> tomuto názoru oponují. Připouští aplikaci krajní nouze pouze u nedbalostního původce nebezpečí (založení požáru omylem), vylučují ji však u úmyslně vyvolaného nebezpečí (založení požáru úmyslně). Pelc v tomto kontextu argumentuje odpovědností pachatele za situaci, která není českému trestnímu právu neznámá (např. nepřímé pachatelství dle § 22 odst. 2 TZ), přičemž podle něj je v případě krajní nouze vyvolané pachatelem tato odpovědnost naplněna, a nelze tedy pachatele jednoduše zprostit následků, které chtěl způsobit nebo s jejímž způsobením byl srozuměn, byť se pak pokusil hrozící nebezpečí odvrátit.<sup>66</sup> Pokud by tedy pachatel např. úmyslně vyprovokoval nebezpečného psa, který by posléze ohrožoval dítě na životě, bude v případě zastřelení psa namísto trestní odpovědnosti pachatele za poškození cizí věci dle § 228 TZ – nelze se dovolat krajní nouze (chránil zájem na ochraně života dítěte), když nebezpečný stav sám úmyslně vyvolal.<sup>67</sup> Pakliže by vůbec

---

<sup>61</sup> CHMELÍK, J.; NOVOTNÝ, F. a STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-583-8.

<sup>62</sup> ŠÁMAL, P. § 28. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. 2. vyd.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 388. ISBN 978-80-7400-428-5

<sup>63</sup> Pak by se samozřejmě zkoumalo ještě naplnění podmínky subsidiarity – jestli na souseda nešlo pouze zazvonit/zaklepat, nebo mu např. zavolat.

<sup>64</sup> Např. ŠÁMAL, P. § 28. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. 2. vyd.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 388. ISBN 978-80-7400-428-5.

<sup>65</sup> Např. PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 186. ISBN 978-80-7502-530-2. nebo Polák, P. In *Trestné právo hmotné. Všeobecná část*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, str. 196. ISBN 978-80-8168-509-5.

<sup>66</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 228. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>67</sup> Ibidem, str. 228-229

nezabránil smrti dítěte, ať už úmyslně (stál opodál a díval se) či nedbalostně (pokusil se), bude s poukazem na § 112 TZ, podle nějž se jednáním rozumí i opomenutí takového jednání, k němuž byl pachatel povinen v důsledku předchozího ohrožujícího jednání, trestně odpovědný za způsobený účinek – smrt dítěte (zde vražda dle § 140 TZ nebo usmrcení z nedbalosti dle § 143 TZ v závislosti na formě zavinění).<sup>68</sup> Tato otázka byla řešena i v judikatuře, kde se Nejvyšší správní soud vyjádřil v souladu s názorem Pelce následovně: „**Krajní nouze se proto není možné dovolat přinejmenším tehdy, pokud osoba vyvolá nebezpečnou situaci úmyslně. Pakliže jednáající osoba se vznikem nebezpečné situace výslovně počítá a chce ji vyvolat (úmysl přímý), nebo je vznik nebezpečné situace vysoce pravděpodobný a jednáající osoba je smířena s tím, že tato situace nastane, pak není možné, aby se dovolala vyloučení protiprávnosti jednání, jež vedlo k odvrácení nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem, z důvodu krajní nouze. Její úmyslné jednání totiž bylo prvotní příčinou toho, že vznikla potřeba nebezpečí odvrátit.**“<sup>69</sup>

Jednoznačná shoda napříč akademiky panuje ohledně požadavku, že nebezpečí nesmí být vyvoláno záměrně jen proto, aby se daná osoba vyhnula trestní odpovědnosti skrze institut krajní nouze.<sup>70</sup> To je odlišná situace od situace výše, spočívající v úmyslném vyvolání nebezpečí a následné (reálné) snaze odvrátit nebezpečí hrozící zákonem chráněným zájmům. V tomto případě by totiž byla krajní nouze využita jen jako (skrytá) záminka za účelem neuplatnění trestního postihu, a jednalo by se tak v podstatě o předem naplánovanou trestnou činnost ve snaze uniknout trestní odpovědnosti. Shodně hovoří i judikatura.<sup>71</sup>

Za kuriózní situaci lze považovat útok zvířete, v němž bychom striktně podle zákonné dikce měli rozlišovat dva důsledky – jeden při použití zvířete jako nástroje v situaci, kdy bylo zvíře poštveno člověkem, a druhý při samovolném útoku zvířete v situaci, kdy nikým poštveno nebylo. V případě prvním lze hovořit o spáchání trestného činu buďto ve formě nepřímého pachatelství dle § 22 odst. 2 TZ (pachatel použil zvíře jako tzv. živý nástroj pro spáchání trestného činu), anebo o spáchání trestného činu věcí dle 134 § TZ. Zatímco přípustnost živého zvířete jako nepřímého nástroje dovozuje Jelínek<sup>72</sup>, Šámal (a snad i všichni ostatní autoři) s podřazením živého zvířete pod pojem „živý nástroj“ nesouhlasí – zvíře totiž nenaplnuje zákonnou definici živé (byť trestně neodpovědné) osoby. V podobném duchu se vyjádřila i judikatura.<sup>73</sup> Ať tak či onak, pokud bylo

<sup>68</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 228-229. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>69</sup> Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11.2.2021, č.j. 8 As 380/2018 - 35

<sup>70</sup> Např. BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 147. ISBN 978-80-7380-866-2 nebo ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. vyd.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 497. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>71</sup> Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11.2.2021, č.j. 8 As 380/2018 - 35

<sup>72</sup> Nejčastější živou zbraní bývá pes.[online]. [cit. 2023-11-11] dostupné z: [https://www.lidovky.cz/byznys/nejcastejsi-zivou-zbrani-byva-pes-lide-na-sebe-utoci-i-slony-cidelfiny.A201101\\_104508\\_ln\\_byznys\\_pravo\\_ssu](https://www.lidovky.cz/byznys/nejcastejsi-zivou-zbrani-byva-pes-lide-na-sebe-utoci-i-slony-cidelfiny.A201101_104508_ln_byznys_pravo_ssu)

<sup>73</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 04.10.2006, sp. zn. 8 Tdo 1199/2006.

zvíře úmyslně poštíváno člověkem, lze v tomto smyslu využít institut nutné obrany, neboť se jím odvrací protiprávní útok. V případě druhém, pokud zvíře nebylo poštíváno nikým (nebylo použito jako nástroj nebo věc), pak nelze využít institut nutné obrany, neboť není odvrácen protiprávní útok, ale „pouze“ přímo hrozící nebezpečí, a v úvahu tak přichází jen využití institutu krajní nouze za naplnění přísnějších podmínek. Tento závěr byl potvrzen v judikatuře.<sup>74</sup> *Ad absurdum*, pro naplnění požadavku subsidiarity (nebezpečí nebylo možné odvrátit jinak) bychom v takovém případě museli před nepoštvaným zvířetem utíkat, zatímco v případě poštvaného zvířete (protiprávního útoku) se lze fyzicky bránit (např. ho praštit tyčí). Převážná většina autorů<sup>75</sup> současné nauky nicméně zastává názor, že takový závěr je neudržitelný, neboť nelze požadovat, aby osoba, která je při útoku zvířete v tísňové situaci, byla jakkoli schopná identifikovat, zda toto zvíře bylo či nebylo poštíváno, a proto by se i v takovéto situaci použila namísto krajní nouze nutná obrana, resp. by se dané jednání zkoumalo prizmatem naplnění podmínek nutné obrany, nikoli podmínek krajní nouze.

### 3.1.2. Extenzivní exces

V případě, že nebyla naplněna podmínka přímo hrozícího nebezpečí, hovoříme o tzv. extenzivním excesu. Šámal tuto situaci označuje jako vybočení z mezí krajní nouze, kdy nebyl naplněn požadavek časový – nebezpečí buď již pominulo nebo ještě vůbec přímo nehrozilo (bylo např. vzdálené).<sup>76</sup> Pelc s tímto vymezením nesouhlasí.<sup>77</sup> Podotýká, že „podmínka“ přímo hrozícího nebezpečí je fundamentálním předpokladem pro samotnou existenci stavu krajní nouze. Nelze tedy v tomto smyslu hovořit o vybočení (excesu) z mezí krajní nouze, když vůbec stav krajní nouze, v němž by následně bylo možné uvažovat o překročení limitů v něm povolených jednání, nenastal.<sup>78</sup> Judikatura se v otázce extenzivního excesu ubírala zajímavým směrem. Nejprve vnímala jako jediný možný exces ten intenzivní (nedodržení požadavku proporcionality, k tomu blíže viz kapitola 3.4.1.), nikoli exces extenzivní (nedodržení požadavku časového). Podle Nejvyššího soudu ČSR tak *„rozhodující pro hodnocení vybočení z mezí krajní nouze je, bylo-li toto nebezpečí možno odvrátit jinak, nebo zda způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo*

<sup>74</sup> Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16.08.1971, sp. zn. 3 Tz 54/71

<sup>75</sup> Např. BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 147. ISBN 978-80-7380-866-2 nebo JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, 2019, str. 160. ISBN 978-80-7502-380-3.

<sup>76</sup> VOKOUN, R. In: Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné. 9. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2022. str. 252. ISBN 978-80-7598-764-8.

<sup>77</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 205. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>78</sup> Ibidem

*ještě závažnější než ten, který hrozil.*<sup>79</sup> Jinými slovy, o exces se bude jednat tehdy, pakliže nebyl naplněn buďto požadavek subsidiarity (nebezpečí nešlo odvrátit jinak), anebo nebyl naplněn požadavek proporcionality (poměrování způsobeného a hrozícího následku). Tento závěr byl následně v roce 2014 převrácen, když Nejvyšší soud připustil, že „*teorie a praxe rozlišují případy, kdy:*

*a) způsobený následek jednání byl zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější, než který hrozil (vybočení z mezí požadavku proporcionality – exces intenzivní),*

*b) jednání bylo provedeno v době, kdy nebezpečí přímo nehrozilo, tedy došlo k němu předtím, než hrozilo přímo, anebo bylo provedeno v době, kdy již pominulo (vybočení z časových mezí – exces extenzivní) ...*<sup>80</sup> V tomto rozhodnutí tak Nejvyšší soud již výslovně stanovil, že o exces může jít nejen při nesplnění podmínek subsidiarity a proporcionality, ale též při nesplnění podmínky přímo hrozícího nebezpečí. Z uvedeného lze vyzkoušet jistý názorový vývoj Nejvyššího soudu v chápání excesu z krajní nouze, v rámci něhož se nakonec judikatura (praxe) přiklonila k závěru, že v případě nedodržení podmínky časové (podmínky přímo hrozícího nebezpečí) je možné též hovořit o vybočení z mezí krajní nouze – extenzivním excesu. Je namísto sledovat, jakým směrem se bude rozhodovací praxe ubírat, autor práce se však domnívá, i s ohledem na recentní vývoj judikatury, že lpění na čistě formalistickém dělení podmínek na podmínky pro existenci stavu nouze obsažené v § 28 odst. 1 TZ a podmínky (limity) pro jednání v krajní nouzi dle § 28 odst. 2. TZ, tak jak o něm bylo hovořeno výše a jak je některými autory zastáváno, je nepraktické. Ostatně sám zákon v § 58 odst. 7 stanoví, že mimořádné snížení trestu odnětí svobody je možné „*tehdy, jestliže pachatel ... spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky krajní nouze (§ 28) nebo nutné obrany (§ 29) ...*“ Zákonomodárce tak ve smyslu podmínek krajní nouze odkázal na celé znění § 28, nikoli jen § 28 odst. 2, v němž jsou obsaženy podmínky subsidiarity a proporcionality. Autor práce je toho názoru, že tímto ustanovením jsou vymezeny podmínky krajní nouze v zákonné dikci *largo sensu* a jako takové je třeba je vnímat.

### 3.1.3. Putativní krajní nouze

Jako putativní krajní nouze je označován stav, kdy nebezpečí je pouze domnělé – zdánlivé.<sup>81</sup> Zatímco v případě extenzivního excesu nebezpečí sice reálně existuje, jen nehrozí přímo (protože již pominulo nebo ještě nezačalo přímo hrozit), u putativní krajní nouze nebezpečí neexistuje objektivně vůbec, je jen smyšlené – „v hlavě“ osoby, která se mylně domnívá, že takové

<sup>79</sup> Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16.08.1971, sp. zn. 3 Tz 54/71

<sup>80</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.02.2014, sp. zn. 4 Tdo 1425/2013

<sup>81</sup> Např. Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR z 31. 5. 1979 sp. zn. 7 Tz 25/89

nebezpečí odvrací. Ve své podstatě se jedná o pozitivní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost ve smyslu § 18 odst. 4 TZ – pachatel mylně předpokládá existenci určité skutečnosti, která by jinak (pokud by reálně existovala) vylučovala protiprávnost jeho jednání. Tento omyl pak dle příslušného ustanovení vylučuje úmyslné zavinění pachatele, odpovědný však může být přesto za trestný čin nedbalostní. Ačkoli zákon v tomto smyslu hovoří obecně o nedbalosti, naukou je dovozováno, že je tím myšlena pouze nedbalost nevědomá.<sup>82</sup> Z podstaty věci totiž vyplývá, že i v případě vědomé nedbalosti je příslušná složka vědění, kterou však § 18 odst. 4 TZ výslovně vylučuje, když hovoří o mylném předpokladu pachatele. Pokud tak jednajíc osoba měla a mohla rozpoznat (nevědomá nedbalost), že nebezpečí není skutečné, může být dle § 18 odst. 4 TZ trestně odpovědná (maximálně) za nedbalostní trestný čin, pokud takový trestný čin ve formě nedbalostního zavinění existuje. Pelc k tomuto trefně podotýká, že učebnicový případ zdánlivé krajní nouze „měl jsem za to, že v bytě souseda uniká plyn, tak jsem poškodil jeho drahé dveře, abych předešel neštěstí, ale soused byl doma a nešlo o únik plynu“ by nemohl být posuzován dle § 228 TZ (TČ poškození cizí věci), neboť tento trestný čin v základní skutkové podstatě nedbalostní zavinění nezná, nýbrž vyžaduje úmysl.<sup>83</sup> Zajímavou situací by pak byl příklad, v němž by zcela absentovalo zavinění pachatele k omylu. Pokud by tedy osoba vůbec nemohla rozpoznat, že nebezpečí není reálné, bude namísto její jednání i tak posuzovat jako jednání v krajní nouzi? K tomuto závěru se přiklání nauka.<sup>84</sup> Judikatura se nicméně kategoricky vyjádřila v tom smyslu, že „**Pokud nebezpečí není reálné, neexistuje ani ohrožení zákonem chráněných zájmů, nejde o čin spáchaný při odvracení nebezpečí a nevzniká právo jednat v krajní nouzi.**“<sup>85</sup> Tuto otázku lze proto i nadále považovat přinejmenším za spornou, přičemž bude zajímavé sledovat, jakým směrem se bude rozhodovací praxe soudů nadále ubírat.

Co je však třeba dodržet i za stavu zdánlivého nebezpečí, jsou další podmínky jednání v krajní nouzi. I když se osoba brání, resp. odvrací neexistující, smyšlené nebezpečí, jedná tedy v putativní krajní nouzi, musí podle judikatury dodržet další podmínky krajní nouze (proporcionalitu, subsidiaritu a nesmí se jednat o osobu povinnou nebezpečí snášet), aby se mohla dovolávat aplikace § 18 odst. 4 TZ (vyloučení úmyslného zavinění), příp. úplné beztrestnosti. Tento závěr dovodil Nejvyšší soud, který argumentuje, že pokud takové podmínky platí „**pro reálné (skutečné) odvracení nebezpečí, tím spíše to platí i pro domnělé odvracení nebezpečí přímo hrozícímu zájmu chráněnému trestním zákonem (ve smyslu § 18 odst. 4 tr. zákoníku), kdy**

---

<sup>82</sup> Říha, J. *Tabulky a schémata z obecné části trestního práva hmotného*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 57. ISBN 978-80-7400-263-2.

<sup>83</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 211. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>84</sup> *Ibidem*, str. 210

<sup>85</sup> Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23.6.2011, č. j. 5 As 10/2011 – 111

*vlastně reálně o žádné odvracení nebezpečí nejde (argumentum a maiore ad minus).*“<sup>86</sup> Nejvyšší soud tedy judikoval, že pokud nejsou některé z podmínek jednání v krajní nouzi dodrženy ani při domnělé krajní nouzi, „není vyloučena trestní odpovědnost jednající osoby za úmyslný trestný čin, protože ustanovení § 18 odst. 4 TZ se v takovém případě neužije.“<sup>87</sup> Autor práce se domnívá, že posuzování těchto podmínek bude pro orgány činné v trestním řízení obtížné, ne-li nereálné. Budou se totiž muset „vžít“ do představy jednající osoby, která se mylně domnívala, že odvrací reálné nebezpečí, a prizmatem této osoby posuzovat i to, zdali byly naplněny další podmínky – subsidiarity a proporcionality.

### **3.2. Podmínka zájmu chráněného trestním zákonem**

Aby bylo možné hovořit o existenci stavu krajní nouze, musí být ohrožen zájem chráněný trestním zákonem. Tímto zájmem rozumíme objekt trestného činu; podle (druhových) objektů trestných činů jsou pak kategorizovány trestné činy ve zvláštní části TZ – život, zdraví, svoboda, lidská důstojnost, rodina atd. Trestní zákoník v této souvislosti vychází z univerzality krajní nouze – chráněny jsou všechny zájmy, nikoli jen ty, které se pojí k určité osobě.<sup>88</sup> Je tedy chráněn i např. zájem na ochraně životního prostředí či zájem na bezpečnosti ČR. Je namístě si položit otázku, zdali kategorizací ve zvláštní části TZ zákonodárce vymezil sestupnou hierarchii (hodnotový žebříček) chráněných zájmů, od těch nejdůležitějších po ty nejméně důležité. V obecné rovině tomuto argumentu lze přisvědčit. Kvalitativní význam jednotlivých hodnot však bude posuzován vždy v závislosti na posouzení specifík daného konkrétního případu, nelze tak věcně *a priori* konstatovat, že např. zájem na ochraně života (hlava I. Zvláštní části TZ) bude mít vždy přednost před zájmem na ochraně majetku (hlava IV. zvláštní části TZ). Může tak nastat i situace, kdy zájem na ochraně majetku, zpravidla zájem hodnotově „slabší“, převáží nad zájmem na ochranu života, zpravidla hodnotově „nejsilnějším“ zájmem a zájmem *de facto* absolutním. Poměrování zájmů chráněných zájem může být proto někdy nesmírně obtížné, přičemž se nabízí úvaha, zdali je možné je kvantitativně srovnávat. Má např. zájem na ochraně deseti lidských životů přednost před zájmem na ochraně života jednoho? K tomuto blíže viz kapitola 3.4., v níž se autor práce věnuje podmínce proporcionality.

---

<sup>86</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.09.2019, sp. zn. 5 Tdo 1121/2019

<sup>87</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.09.2019, sp. zn. 5 Tdo 1121/2019

<sup>88</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 48. ISBN 978-80-7502-530-2.

### 3.3. Podmínka subsidiarity

O krajní nouzi nejde, pakliže bylo možné nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak. Formulace zákona v tomto smyslu není nejspřávnější, neboť bychom při pouhém jazykovém výkladu slova „jinak“ mohli dospět k závěru, že krajní nouze bude nepřipustná ve všech případech, kdy má jednáající osoba „na výběr“ více alternativ řešení.<sup>89</sup> Pokud je totiž variant řešení více, vždy je možné nebezpečí odvrátit jinak (jiným způsobem). Na absurditu takového výkladu upozorňuje Kuchta již v roce 1977.<sup>90</sup> Slovo „jinak“ je tedy třeba vykládat ve smyslu volby takového řešení, které je vůči zájmům chráněným zákonem nejšetrnější. Jinými slovy, pokud se nabízelo pro řešení nastalé náhlé situace jakékoli jiné (mírnější) jednání, v němž by vůbec nedošlo k ohrožení zájmů chráněných zákonem, mělo být přistoupeno k němu. Pokud takové řešení nebylo, mělo by (v souladu s požadavkem proporcionality) být zvoleno to, které působí nejmenší škodu zájmu chráněnému zákonem.<sup>91</sup> Tím je vyjádřen požadavek subsidiarity. Nutno podotknout, že na tomto závěru nepanuje obecná shoda. Dle Jelínka je nutné pro dodržení podmínky subsidiarity způsobit co možná nejmenší škodu, tedy z nabízených možností jednání volit tu nejméně intenzivní variantu zásahu do chráněných zájmů.<sup>92</sup> Kuchta naproti tomu předpokládá, že pro splnění podmínky subsidiarity je pouze zapotřebí, aby v danou chvíli nebylo jednáající osobě dostupné takové řešení, ve kterém není způsobena žádná újma chráněným zájmům; pokud takové řešení neexistuje, lze zvolit kterékoli z dostupných „škodlivých“ řešení, nehledě na odlišnou míru jejich intenzity.<sup>93</sup> Lze si to ukázat na příkladu. Pokud bude člověk např. zachraňovat dítě, které bylo v tropický letní den ponecháno osamoceno uzavřené v autě a nemůže dýchat, pak nebude splňovat podmínku subsidiarity rozbití skla kovovou tyčí, když vedle auta ležely klíčky, které řidiči omylem vypadly a jichž si záchránce před rozbitím skla všiml. To je jasné. Pokud by však vedle kovové tyče ležela ještě ruční sada na otvírání zámků u aut, bylo by dle Jelínka třeba volit tuto variantu, neboť v tomto případě způsobují na majetku řidiče vozidla menší škodu – vybírám méně škodlivé řešení. Autor práce se v tomto směru ztotožňuje s Kuchtovým závěrem, neboť krajní nouze je z podstaty věci situací kritickou, kdy nelze po dané osobě požadovat, aby analyticky hodnotila (v okamžiku, kdy může jít „o každou vteřinu“), které řešení je pro zájmy chráněné zákonem nejméně invazivní. Pelc se vyslovuje pro „kompromisní“ přístup, kde „platí, že osoba jednáající v krajní nouzi musí podle

---

<sup>89</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 48. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>90</sup> KUČHTA, J. *Nutná obrana a krajní nouze. Rigorózní práce*. Brno: UJEP, 1977, str. 60-64.

<sup>91</sup> Vantuch P. *Trestní zákoník s komentářem k 1.8.2011*, ANAG, 01.09.2011 [cit. 03.11.2023] Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®)

<sup>92</sup> JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, 2019, str. 268. ISBN 978-80-7502-380-3.

<sup>93</sup> KUČHTA, J. In: KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 429-430. ISBN 978-80-7179-082-2.



*požadavku subsidiarity volit takový prostředek, který působí nejmenší škodu, avšak může volit prostředek takový, jenž odvrací přímo hrozící nebezpečí včas a s jistotou, nemusí volit ten prostředek, který je vždy a za všech okolností nejméně škodlivý...*<sup>94</sup>

Zajímavou modifikací výše uvedeného příkladu by bylo, pokud by tyto klíčky byly ponechány na střeše vozidla, a zachránce v akutní snaze zachránit život dítěte (odvrátit nebezpečí hrozící zájmu chráněného zákonem) neprozkoumával okolí, neboť logicky předpokládal, že klíčky má u sebe řidič vozidla, který vozidlo opustil (klíčků si tedy jednoduše řečeno nevšiml). Uplatní se zde pro naplnění požadavku subsidiarity objektivní hledisko všech možností, které byly v danou chvíli k dispozici? Nebo hledisko subjektivní, v rámci něhož dostane přednost povaha situace a konkrétní psychické rozpoložení jednatelů? Pro posuzování, zdali se dalo nebezpečí odvrátit jinak, je podle Šámala třeba brát v potaz jak objektivní okolnosti (jaká řešení se v danou chvíli skutečně nabízela), tak okolnosti subjektivní (např. schopnosti, zkušenosti, psychické rozrušení jednatelů nebo časovou tíseň dané situace).<sup>95</sup> Judikatura tento závěr potvrdila a vyslovila se pro to, že zda byly k dispozici jiné způsoby odvrácení nebezpečí, nelze hodnotit čistě objektivně *ex post*, ale je třeba brát v úvahu i subjektivní okolnosti situace, např. možnosti jednatelů, jak situaci vnímal v danou chvíli apod.<sup>96</sup> S čistě objektivním pojetím nesouhlasí ani Pelc<sup>97</sup> nebo Vokoun.<sup>98</sup> Pelc v tomto smyslu zdařile argumentuje pojetím trestní odpovědnosti jako odpovědnosti subjektivní, v rámci níž se vždy zohledňuje subjektivní stránka TČ (ve formě zavinění) a není proto namístě od posuzování psychického vztahu pachatele k jednání (v krajní nouzi) bez dobrého důvodu upustit.<sup>99</sup>

### **3.4. Podmínka proporcionality**

O krajní nouzi nejde těž, pokud způsobený následek byl zřejmě stejně závažný nebo (ještě) závažnější než ten, který hrozil. Vzhledem k tomu, že v krajní nouzi dochází k obětování zájmů třetích osob, je nutné, aby zájmy těchto osob, které se na vzniku nebezpečí nikterak nepodílely, byly obětovány v přiměřené míře – jen potud, pokud nebezpečím hrozila újma vyšší než ta, která byla zájmům třetích osob způsobena. Podmínka proporcionality, spočívající v poměrování hodnot dvou právních statků (zájmů), je otázkou zdaleka nejsložitější.

---

<sup>94</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 196-198. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>95</sup> Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 392–393. ISBN 978-80-7400-428-5.

<sup>96</sup> Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.08.1971, sp. zn. 3 Tz 54/71

<sup>97</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 177-178. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>98</sup> VOKOUN, R. In: Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné. 8. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. str. 215. ISBN 978-80-7552-358-7.

<sup>99</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 177-178. ISBN 978-80-7502-530-2.

První problém lze spatřovat ve faktu, že porovnáváme situaci vzniklou (způsobený následek), která objektivně v reálném světě nastala, a situaci hypotetickou (následek, který by byl nastal), která se projevuje pouze v imaginární rovině (v mysli jednající osoby) a u níž nelze nikdy se stoprocentní jistotou vyloučit, že mohla dopadnout jiným způsobem (tedy způsobit jiný následek). Vodítkem pro posuzování následků může být slovo „zřejmě“, které evokuje, že bude zohledňováno především subjektivní vnímání hrozícího a skutečného následku jednající osoby.<sup>100</sup> K tomuto závěru se přiklání i judikatura, podle níž „**jednajícímu v krajní nouzi nesmí být jasně patrné (zřejmé), že takový následek způsobí. Požadavek proporcionality (...) je třeba posoudit v každém jednotlivém případě zvlášť s přihlédnutím ke všem jeho konkrétním okolnostem a souvislostem.**“<sup>101</sup>

Druhá peripetie spočívá v tom, že povětšinou budeme poměřovat dvě odlišné hodnoty (resp. následky způsobené těmito hodnotám) – např. zájem na ochraně majetku a zájem na ochraně zdraví, jejichž kolize se sice může na první pohled jevit jednoznačně (převáží zdraví nad majetkem), avšak je možné to takto *a priori* konstatovat? Nebude tím docházet pouze k mechanické aplikaci práva na základě zákonodárcem (či soudy) vytvořeného žebříčku hodnot, kde by byly potlačeny možnosti jakéhokoli individuálního posouzení konkrétních okolností dané situace? I nauka se pokusila takové seřazení hodnot do jakéhosi žebříčku vymezit.<sup>102</sup> Za první kategorii hodnot, nejchráněnějších, považuje zájmy na ochraně života, zdraví, svobody, lidské důstojnosti. Na druhém místě jsou pak zájmy na ochraně ústavního zřízení a územní celistvosti ČR. Poslední jsou zájmy na ochraně majetku a ostatních vztahů fyzických a právnických osob.<sup>103</sup> Uvedené vymezení považuje autor práce minimálně za problematické. V zásadě totiž nejsou vymezeny všechny zájmy, o jejichž ochraně může být řeč. Zcela absentuje např. zájem na ochraně životního prostředí, kde předmětem ochrany není majetek nebo vztahy osob, ale samotný zájem na existenci kvalitního životního prostředí. Autor práce v tomto směru souhlasí s Pelcem, podle nějž je hodnota těchto právních zájmů objektivně stanovena zákonodárcem, reflektujícím společenské vnímání, neboť „*chamtivec se nemůže vmlouvat na to, že peníze pro něj mají vyšší hodnotu než zdraví nebo život jiné osoby.*“<sup>104</sup> Subjektivní pojetí se u proporcionality uplatní až „*při vnímání intenzity zásahu*“ (tedy poměrování různých následků viz výše).<sup>105</sup> Autor práce se domnívá, že trvat na čistě

---

<sup>100</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 151. ISBN 978-80-7380-866-2

<sup>101</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.03.2020, sp. zn. 3 Tdo 1379/2019

<sup>102</sup> Např. SOLNAR, V.; FENYK J.; CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Praha: ORAC, 2003, str. 142. ISBN 80-86199-74-6.

<sup>103</sup> Ibidem

<sup>104</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 179. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>105</sup> Ibidem

objektivním pojetí u poměrování samotných hodnot (posuzováno vždy prizmatem zákonodárce, nikoli prizmatem jednajícího) je správné. Pokud by totiž tyto hodnoty nebyly alespoň nějakým způsobem hierarchizovány, neexistovala by za takového stavu žádná právní jistota, když by se krajní nouze „měřila“ jen a podle úsudku jednajících osob a jejich individuálním vnímáním důležitosti jednotlivých právních zájmů.

Problémem třetím, jenž byl stručně představen již v kapitole 3.2, je pak kvantitativní poměrování u stejných statků. Je logické, že např. u majetku je takové poměrování žádoucí (proporcionalitu nenaplní situace, kdy pachatel způsobí škodu 1 000 000,-kč, aby odvrátil škodu 20 000,-kč), lze ale takto poměřovat všechny hodnoty? Je tak možné např. usmrtit jednoho člověka za účelem záchrany druhého? Je ospravedlnitelné zmaření menšího počtu lidských životů za účelem záchrany počtu většího?<sup>106</sup> Lze vůbec lidské životy takto počítat? K otázce poměrování lidských životů ob stojí i za dnešního znění zákona závěr z roku 1980, v němž se judikatura vyjádřila, že podmínku proporcionality „*nesplňuje jednání pachatele, který zachraňuje vlastní život tím, že usmrtí jiného. Tuto podmínku však může splňovat jednání, kterým obviněný obětováním jednoho lidského života zachrání život více lidí.*“<sup>107</sup> Skutkově případ spočíval v jednání obviněného, který vyhrožoval své dceři, že ji i její sourozence usmrtí nožem, pokud neuškrtní svoji babičku. Jednání dcery bylo nakonec posouzeno jako jednání v krajní nouzi, když odvracela následek zřejmě závažnější (smrt více osob – sebe a svých sourozenců) způsobením následku méně závažného (smrt jedné osoby – babičky). Pokud by však odvracela hrozbu „jen“ své vlastní smrti (jednoho života), tento závěr by neobstál (byl zmařen jeden život), neboť by nebyla naplněna proporcionalita. Uvedený závěr soudu shledává autor práce jako přínosný, avšak problematický. Tím, že je připuštěno čisté poměrování lidských životů z hlediska naplnění podmínky proporcionality, se dostáváme do šedých vod práva. Dcera by se v případě, že by otec hrozil smrtí jen jí samé, nemohla bránit jinak než říct ne a čekat až na ni otec fyzicky zaútočí, aby mohla jednat v nutné obraně? Autor práce si je zcela vědom závěru, že nutná obrana je přípustná i tehdy, kdy útok ještě *de facto* neprobíhá<sup>108</sup>, ale pouze se k němu (bezprostředně) schyluje, i z hlediska procesního dokazování by však posuzování takovýchto mezních situací bylo nesmírně

---

<sup>106</sup> K tomu viz slavný německý případ Renegade z roku 2003 (ozbrojený muž unesl civilní letadlo a vyhrožoval, že ho namíří do mrakodrapu evropské centrální banky). Následně bylo přijato ustanovení zákona, které umožňovalo sestřelení letadla určeného k použití proti lidským životům, není-li jiný prostředek odvrácení nebezpečí. Německý spolkový ústavní soud shledal uvedené znění jako protiústavní mj. pro porušení práva na život a konstatoval, že porovnávání počtu lidských životů (obětovaných a potencionálně zachráněných) je nepřipustné. Zajímavé je, že podobné ustanovení má Slovensko v §4c zákona 321/2002 Z. z., o ozbrojených silách. Brilantně k problematice sestřelení letadla jako situace krajní nouze pojednává Pelc – PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 77-85. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>107</sup> Usnesení Nejvyššího soudu SSR ze dne 11.12.1980, sp. zn. 3 To 72/80

<sup>108</sup> K tomu srovnej např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2020, sp. zn. 8 Tdo 188/2020, podle nějž „útok musí bez prodlení a určitě následovat za hrozbou, přitom však nemusí být neočekávaný.“

náročné. Autor práce je proto toho názoru, že pokud nebezpečí na ztrátě života lze odvrátit jen ztrátou života jiného (jedna ku jedné), měl by být korektiv proporcionality změkčen na zcela zjevnou nepřiměřenost, jako je tomu u nutné obrany. Za takového stavu by mohl závěr, že jeden lidský lze zachránit zmařením jiného, obstát, avšak pouze ve velmi specifických situacích, jako je tomu u nutné obrany (k tomu blíže kapitola 4.2.1.).

### 3.4.1. Intenzivní exces

Jako intenzivní exces bývá označována situace, v níž nedošlo k naplnění požadavku proporcionality<sup>109</sup>, byl tedy způsoben následek zřejmě stejně závažný, nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Intenzivní exces byl judikaturou (na rozdíl od excesu extenzivního) i odbornou naukou přijímán vždy bez větších výhrad.<sup>110</sup> Praktické i teoretické potíže s posuzováním závažnosti následku způsobeného a následku hrozícího byly autorem práce předestřeny v předešlé subkapitole.

Problematika intenzivního excesu, obdobně jako v případě excesu extenzivního, je pak zákonodárcem výslovně řešena v podstatě pouze v rovině procesněprávní, a to v rámci ukládání trestu pachateli. V případě intenzivního excesu tak může soud přistoupit k mimořádnému snížení trestu dle již zmiňovaného § 58 odst. 7 TZ, nebo exces při stanovení trestu zohlednit jako polehčující okolnost dle § 41 písm. g) TZ. (kde je překročení mezí krajní nouze explicitně stanoveno), eventuálně pak též jako polehčující okolnosti dle písm. b) (silné rozrušení) nebo d) (pod tlakem nebo hrozbou). V souladu se zákazem dvojího přičítání však nelze „využít“ překročení mezí krajní nouze jednak jako polehčující okolnost i jako důvod k mimořádnému snížení trestu. Toto výslovně zapovídá § 59 odst. 5 TZ věta druhá, podle níž „*K okolnosti odůvodňující mimořádné snížení trestu odnětí svobody nelze přihlídnout jako k okolnosti polehčující.*“ Krom aplikace polehčující okolnosti nebo mimořádného snížení trestu pak podle Pelce přichází v úvahu též řešení pomocí privilegovaných skutkových podstat, např. u trestného činu zabití dle § 141 TZ nebo u trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a TZ, u nichž zákon hovoří o jejich spáchání v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku.<sup>111</sup> Pelc se domnívá, že tyto stavy mohou vyplývat i z důvodů krajní nouze a daly by se tudíž aplikovat nejen na situace překročení mezí nutné obrany, jak je již teorií<sup>112</sup> dovozováno, ale i na situace

---

<sup>109</sup> JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, str. 271-272. ISBN 978-80-7502-380-3.

<sup>110</sup> Např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16.08.1971, sp. zn. 3 Tz 54/71

<sup>111</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu.* Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 207. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>112</sup> KUČHTA, J. In: Kratochvíl, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, str. 452. ISBN 978-80-7179-082-2.

překročení mezí krajní nouze.<sup>113</sup> Opět by se však nesmělo jednat souběžnou aplikaci dvou totožných skutkových okolností, které bychom pachateli přičítali – pokud již jeho psychický stav zohledníme při hmotněprávní kvalifikaci činu skrze privilegovanou skutkovou podstatu, nelze tutéž okolnost (psychický stav) posoudit v rovině procesněprávní, při ukládání trestu, jako okolnost polehčující ve smyslu § 41 TZ nebo jako důvod pro mimořádné snížení trestu podle § 58 odst. 7 TZ.

### 3.5. Požadavek na subjekt

O krajní nouzi nejde též tehdy, pokud se jedná o osobu, která je povinna nebezpečí snášet. Zákonodárce tak vychází z předpokladu, že existují určité odborné profese, s nimiž je automaticky spojena jistá míra rizika, které jsou příslušníci těchto profesí povinni snášet. Bude se jednat např. o příslušníky bezpečnostních sborů (policie, hasiči, vojáci apod.), může se však jednat i o povolání civilní (např. plavčík nebo osobní bodyguard).<sup>114</sup> Tím, že se tyto osoby zpravidla nemohou „dovolat“ jednání v krajní nouzi, je vyjádřena domněnka zákonodárce, že na mezní (kritické) situace jsou tyto osoby odborně proškoleny a připraveny. Pelc v tomto smyslu trefně podotýká, že se v podstatě jedná o zvláštní „uložení povinnosti k odvážnému (hrdinskému) jednání.“<sup>115</sup> Borčevský pak poznamenává, že i u těchto profesí nicméně platí podmínka proporcionality a nelze hovořit o absolutní povinnosti snášet nebezpečí.<sup>116</sup> Nelze tak např. po nikom žádat, aby zmařil svůj život, a to ani v situaci, kdy je osobou povinnou nebezpečí snášet. Tak podle Burdy není příslušník hasičského sboru povinen vtrhnout do hořící budovy, aby zachránil dítě uvězněné vevnitř, pokud se budova již hroutí a není šance (ani) na hasičovo přežití.<sup>117</sup>

Problematickou stránkou povinnosti snášet nebezpečí může být úvaha nad formou zdroje této povinnosti. Je logické, že u určitých profesí vyplývá povinnost snášet nebezpečí přímo ze zákona (např. zákon o policii ČR), může se však jednat i o povinnost vyplývající např. ze smlouvy? Tím, že český zákonodárce výslovně neformuloval požadavek na zdroj této povinnosti, jako tomu činí např. jako slovenská úprava vyžadující formu obecně závazného právního předpisu, tak podle Pelce v českém trestním právu platí, že povinnost snášet nebezpečí může vyplývat „přímo ze

---

<sup>113</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 207. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>114</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 152. ISBN 978-80-7380-866-2

<sup>115</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 214. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>116</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 152-3. ISBN 978-80-7380-866-2

<sup>117</sup> BURDA, E. *Nutná obrana a další okolnosti vylučující protiprávnost' činu*. Praha: C. H. Beck, str. 35. ISBN 978 80-7179-281-9.

*zákona, ze smlouvy, anebo (...) z výslovného převzetí povinnosti snášet nebezpečí.*<sup>118</sup> Pelc podotýká, že v případě smluvního závazání se k povinnosti snášet nebezpečí (např. noční hlídač areálu), je tato povinnost nicméně omezena na snášení pouze toho druhu nebezpečí, které ze smluvního vztahu vyplývá.<sup>119</sup>

---

<sup>118</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 218. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>119</sup> *Ibidem*, str. 219

#### 4. Nutná obrana

O institutu nutné obrany bylo již napsáno mnohé. Jedná se pravděpodobně o nejnvýraznější okolnost vylučující protiprávnost, neboť vůči sobě přímo staví protiprávní útok útočnicka a obranné jednání osoby, která se pokouší odvrátit zásah do zájmů chráněných zákonem. Nutná obrana je v podstatě specifickou formu svépomoci, která v konkrétním případě „*nahrazuje zásah orgánů veřejné moci*“<sup>120</sup>, jenž by přišel pozdě, a proto je takové jednání, v přípustných zákonných mezích, aprobováno za účelem efektivní ochrany hodnot společnosti. Podle § 29 odst. 1 TZ tak „*čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.*“ Z uvedeného znění vyplývá, že abychom mohli hovořit o jednání v nutné obraně, musí být naplněna dvě kritéria. Musí být splněno být jak (věcné) kritérium, tedy musí zde objektivně existovat útok na chráněný zájem, tak kritérium časové, kdy tento útok musí buď přímo hrozit nebo trvat. K pojmům útok přímo hrozící a trvajících viz blíže kapitola 4.1. Negativní vymezení nutné obrany bychom našli v § 29 odst. 2 TZ, podle nějž se o nutnou obranu nejedná, „*byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.*“ Nauka v tomto případě hovoří o podmínce přiměřenosti<sup>121</sup>, jejíž (ne)dodržení budou orgány činné v trestním řízení též zkoumat při posuzování, zdali je obranné jednání „ještě“ v rámci mezi nutné obrany. K podmínce přiměřenosti srovnej blíže kapitolu 4.2.

Nutná obrana je v odborné literatuře zpravidla chápána jako privilegovaný stav krajní nouze, jelikož se jí odvrací zvláštní druh nebezpečí – útok.<sup>122</sup> Za tohoto stavu je pak přípustné obranné jednání pouze vůči útočnickovi; pokud by měly být obranným jednáním obránce zasaženy zájmy třetích (nezúčastněných) osob, jejich porušení by se posuzovalo podle ustanovení o krajní nouzi.<sup>123</sup> Pokud by tak např. obránce při odvracení fyzického napadení použil ke své obraně zvlášť hodnotný nůž souseda (třetí nezúčastněné osoby), jenž by při odvracení útoku značně poškodil, bude sice jednat v nutné obraně vůči útoku útočnicka (nebude odpovídat za jemu způsobená zranění), avšak v souvislosti s poškozením sousedova nože je namístě vyžadovat, aby jednal v souladu s podmínkami krajní nouze, jinak by přicházela v úvahu trestní odpovědnost za trestný čin poškození cizí věci dle § 228 TZ. Do určité míry je to logické. Nutná obrana může směřovat vždy pouze proti útočnickovi, který protiprávní útok vyvolal, ten totiž odpovídá za vzniklou situaci a ochrana jeho zájmů je tím pádem výrazně zmenšena; zájmy třetích osob však nemohou být ani v takových situacích svévolně porušovány. V této souvislosti je též namístě podotknout, že

<sup>120</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 09.12.2014, sp. zn. 11 Tdo 1392/2014

<sup>121</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 505. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>122</sup> Ibidem

<sup>123</sup> ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, str. 661-662. ISBN 978-80-7400-893-1.

zatímco v krajní nouzi je přípustné porušení zájmů třetích osob pouze za splnění poměrně striktních podmínek (viz kapitola 3), u nutné obrany je těchto podmínek daleko méně a jsou koncipovány mírněji, tak aby právě do určité míry „zvýhodňovali“ jednání osoby, která je vystavena protiprávnímu útoku. Tím je reflektován závěr, že útok je situací úmyslně vyvolanou útočником, který není nikdo povinen snášet.<sup>124</sup>

Totožně jako u krajní nouze je pak při splnění podmínek nutné obrany vyloučena protiprávnost *en bloc* – napříč celým právním řádem. Osoba, která bude jednat v nutné obraně, a nevybočí nikterak z jejich mezí, nejenže bude beztrestná, její jednání ale nebude nikterak zakládat ani správní či občanskoprávní odpovědnost (např. za způsobenou škodu).<sup>125</sup>

#### 4.1. Podmínka přímo hrozícího nebo trvajících útoku

Jak bylo nastíněno výše, abychom mohli připustit jednání obránce v nutné obraně, je zapotřebí, aby existoval útok samotný (věcné kritérium), a aby tento útok buďto přímo hrozil nebo stále trval (kritérium časové).

V odborné literatuře neexistuje jednotný závěr o tom, jak vymezit pojem „útok“, neboť se liší názory na to, jaké náležitosti musí takový útok splňovat. Někteří autoři ho označují jako „*úmyslné protiprávní jednání člověka, které je společensky škodlivé*“<sup>126</sup>, jiní jen jako „*jednání člověka, které je protiprávní*.“<sup>127</sup> Neshody se tak objevují především při posuzování požadavku na formu zavinění útoku. Zatímco podle Ščerby musí být útok vždy jednáním úmyslným, jelikož nutná obrana proti nedbalostnímu jednání by byla neadekvátní (uvádí příklad muže, který manipuluje s nabitou zbraní, jíž z nevědomky ohrožuje životy lidí v okolí, činí tak z nedbalosti, a proto není namístě ho např. zastřelit), Šámala s tímto závěrem nesouhlasí.<sup>128</sup> Podotýká, že útok může být i jednáním nedbalostním, ba co víc, někdy může zavinění útočnicka absentovat zcela. Podle Šámala nelze požadovat po obránci, aby při obranném jednání zkoumal, zdali útočnick jedná ve formě úmyslu či nedbalosti, zvláště v situacích, kdy je útok např. veden ze skrytého místa nebo ve tmě, tak obránce ani nemá reálnou možnost tyto (subjektivní) okolnosti na straně útočnicka jakkoli rozpoznat.<sup>129</sup> Zavinění pak může absentovat zcela např. u útoků osob trestně neodpovědných

<sup>124</sup> Viz usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19.12.1994, sp. zn. 7 To 202/94

<sup>125</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 505. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>126</sup> Např. BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 154. ISBN 978-80-7380-866-2 nebo ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 506. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>127</sup> Např. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář. 3. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2023, str. 663. ISBN 978-80-7400-893-1.

<sup>128</sup> ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář. 3. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2023, str. 664. ISBN 978-80-7400-893-1.

<sup>129</sup> Ibidem



(duševně nepřičetných nebo mladších 15 let). S tímto závěrem se lze ztotožnit. Dle autora práce je tedy třeba skutečně vycházet z objektivního pojetí protiprávnosti, neboť jakékoli další požadavky, zákonem navíc výslovně neformulované (argument *silentio legis*), by na osobu obránce kladly příliš kvalifikované nároky v nanejvýš kritických situacích, což zajisté není účelem institutu nutné obrany, který má zvýhodňovat jednání osoby bránící zájmy chráněné zákonem oproti útoku útočnicka (byť by měl být takový útok vyvolán nedbalostně). Jako určitou slabinu v Šámalově přístupu nicméně autor práce spatřuje v předpokladu, že útokem podle něj nemohou nikdy být tzv. reflexivní jednání (např. osoba má epileptickou epizodu, ve spánku máchá rukama nebo v bezvědomí ztratila kontrolu nad vozidlem).<sup>130</sup> Podle Šámala se totiž vůbec nejedná o projev lidské vůle, a proto by nutná obrana nebyla proti takovým jednáním přípustná.<sup>131</sup> Pakliže ale dovozuje přípustnost nutné obrany proti útokům osob trestně neodpovědných (z důvodu objektivní protiprávnosti), je namísto její přípustnosti dovodit i vůči „reflexivním jednáním“, neboť i u nich též zcela absentuje zavinění jednající osoby a právě a jen toliko u nich by dle Šámalova výkladu musel obránce zkoumat subjektivní otázku zavinění útočnicka. Ukažme si to na příkladu. Osoba duševně nepřičetná řídí auto rychlostí 200 km/h, se kterým přímo míří (do čelního nárazu) na osobu sedící v autě zaparkovaném u kraje vozovky. V takovém případě je dle Šámala přípustná nutná obrana – osoba sedící v autě může např. vytáhnout pistoli a pokusit se zastřelit osobu duševně nepřičetnou, čímž bude odvracet protiprávní (objektivní) útok. Pokud by ale auto řídila přičetná osoba, která následně upadla v bezvědomí (reflexivní jednání bez projevu vůle), přičemž toto auto by se řídilo značnou rychlostí na osobu sedící v zaparkovaném autě, nutná obrana by dle Šámala přípustná nebyla (chybí projev lidské vůle). Jak by ale měla být osoba sedící v zaparkovaném autě (která má všechny důvody se domnívat, že čelí protiprávnímu útoku) schopná identifikovat, že řidič vozidla upadl do bezvědomí a již neprojevuje svou vůli? V tomto druhém případě jsou tak zcela nadbytečně kladeny požadavky na osobu obránce z hlediska zkoumání ne/zavinění útočnicka, zatímco v případě prvním nikoli. Dle autora práce je proto vhodné i v případě mimotělních, reflexních a podobných jednání (bez projevu vůle) dovodit přípustnost nutné obrany, neboť nelze v určitých situacích vycházet z objektivního pojetí útoku a po obránci nepožadovat zkoumání (subjektivního) zavinění útočnicka a v jiných situacích toto po něm požadovat.

Shoda v teorii nicméně všeobecně panuje na předpokladu, že pod pojmem „jednání“ lze chápat jak konání (aktivní jednání), tak opomenutí konání (pasivní jednání). Tento závěr potvrdila

---

<sup>130</sup> ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář. 3. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2023, str. 664. ISBN 978-80-7400-893-1.

<sup>131</sup> Ibidem

i judikatura v případě, kdy dvě osoby neoprávněně setrvaly v obydlí obviněného, které i po výzvě obviněného odmítali opustit (pasivně udržovali protiprávní stav), načež jim obviněný hrozil zastřelením, pokud neukončí útok na jeho domovní svobodu.<sup>132</sup> Útok, resp. útočné jednání tak v tomto smyslu vůbec nemusí mít násilnou formu a nelze ho proto zaměňovat s užším pojmem „napadení“ ve smyslu toliko fyzickém. Útočit lze na jakékoli hodnoty chráněné (trestním) zákonem, nikoli jen na zájem na ochraně života a zdraví osob. Za útok se nepovažuje (samovolný) útok živého zvířete, ledaže by se jednalo o zvíře, které bylo poštveno člověkem. K tomu a výhradám proti tomuto přístupu blíže srovnej kapitolu 3.1.1. Nutná obrana je přípustná taktéž proti jednání, které obránce svým předchozím jednáním zavinil nebo i vyprovokoval.<sup>133</sup> Pokud by takové jednání však bylo vyprovokované úmyslně jen jako záminka, aby mohl „obránce“ následně (při útoku vyprovokovaného) beztrestně páchat trestnou činnost a dovolat se svého jednání v nutné obraně, nutná obrana je vyloučena.<sup>134</sup> Tento závěr byl potvrzen i v aktuální judikatuře.<sup>135</sup> Od útočného jednání je pak zapotřebí odlišit případy, v nichž dochází ke vzájemnému napadání dvou osob, případně tří a více osob (pak by se jednalo o rvačku ve smyslu § 158 TZ). U těchto situací není přípustná nutná obrana za předpokladu, že není možné reálně určit „kdo začal“ – stírá se tak rozdíl mezi útočníkem a obráncem, jelikož útočníci jsou zároveň obránci a obránci zároveň útočníky. Návodným kritériem pro určení „původce“ konfliktu je dle judikatury počáteční iniciativa; „*tato iniciativa (...) určuje, která strana je útočníkem a která strana obráncem*“.<sup>136</sup>

Dalším požadavkem, který se v nauce objevuje, a o němž byla již (částečně) řeč výše, je podmínka protiprávnosti takového útoku. Současná nauka vychází z objektivního pojetí protiprávnosti – útok je objektivně protiprávní (zasahuje do zájmů chráněných zákonem), i když nutně nemusí být trestným činem (k tomu dále viz níže). Jednání dovolené tak nemůže být nikdy (protiprávním) útokem a nelze se proti němu bránit skrze institut nutné obrany. Pod dovolené jednání je třeba podřadit i výkon práv a povinností úředních osob<sup>137</sup> (např. Policie ČR), za předpokladu, že tyto osoby jednají ve svých zákonných mezích. Dovolené jednání je taktéž jednání v nutné obraně nebo v krajní nouzi a nelze proto nutnou obranu (řetězovitě) užít vůči tomu, kdo sám jednal v nutné obraně či krajní nouzi.<sup>138</sup> Protiprávním jednáním může být i takové jednání, které sice není dovolené, avšak není ani trestným činem (např. z důvodu hmotněprávního zániku

---

<sup>132</sup> Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25.6.1996, sp. zn. 4 To 360/96

<sup>133</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 507. ISBN 978-80-7400-807-8.

Potvrzeno též v judikatuře – např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2015, sp. zn. 8 Tdo 1337/2015: „*smyslem nutné obrany je odrazit útok a uchránit napadený zájem, a proto je za ni považován i útok vyprovokovaný*“

<sup>134</sup> Ibidem

<sup>135</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.08.2020, sp. zn. 3 Tdo 831/2020

<sup>136</sup> Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 14.05.1982, sp. zn. 6 Tz 30/82

<sup>137</sup> Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 12.8.1976, sp. zn. 4 Tz 128/76

<sup>138</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.05.2015, sp. zn. 4 Tdo 527/2015

trestnosti takového činu, jeho procesní nestíhatelnosti, anebo protože vůbec nenaplní znaky žádného trestného činu – kupř. zásah na majetku nedosahující škody nikoli nepatrné).<sup>139</sup> V tomto kontextu stojí za zmínku podotknout, že ochrana je právním zájmem poskytována druhově, v jejich obecném smyslu (např. obecný zájem na ochraně majetku), ne ve smyslu kvantitativního naplnění požadované intenzity u těch zájmů, jímž ochrana trestním zákoníkem náleží až od určité „hodnoty“ (např. u krádeže škoda ve výši nikoli nepatrné – alespoň 10 000,-Kč).<sup>140</sup> Musí se nicméně jednat o jednání, které je nějakým způsobem společensky škodlivé – musí dosahovat určitého stupně závažnosti.<sup>141</sup> Nad touto závažností bylo v literatuře polemizováno různě, judikatura v tomto smyslu nakonec dovedla, že protiprávní útok (jednání) musí „dosahovat alespoň typové závažnosti přestupku.“<sup>142</sup> Uvedený závěr soudu považuje autor práce za logický, neboť např. u drobné krádeže propisky na vysoké škole by rozhodně nebylo namístě dovozovat přípustnost nutné obrany.

Vedle věcného kritéria, spočívající v samotné existenci útoku a jeho náležitostech, o nichž práce pojednává doposud, je pak podmínkou ještě kritérium časové – útok přímo hrozí nebo trvá. Jako přímo hrozící útok je považován takový vývoj událostí, u něhož je očividné, že útok v bezprostřední blízkosti nastane.<sup>143</sup> Obránce tedy nemusí čekat, až útok reálně započne (až útočník zasadí první ránu), postačí i ústní či konkludentní jednání útočníka, který např. začne vytahovat pistoli nebo vyhrožuje bezprostředním násilím, může-li obránce důvodně očekávat, že útok bude neprodleně zahájen. Šámal k tomuto podotýká, že „*iniciativa, vedoucí ke vzájemnému střetnutí, ale musí vycházet pouze od útočníka.*“<sup>144</sup> Za útok trvajícím se pak třeba považovat takový útok, který již započal a dosud neskončil. V případě, že byl útok přerušen, není nutná obrana přípustná. Pokud by však byl přerušen jen krátkodobě s tím, že bude opět bezprostředně pokračovat (př. přestávky v boji – útočník sbírá síly, nabíjí zbraň, aby dále v útoku pokračoval), lze se bránit jednáním v nutné obraně.<sup>145</sup> Při zkoumání, zdali byl útok ukončen, přerušen nebo přerušen jen krátkodobě se zkoumá subjektivní vnímání obránce o aktuálním stavu takového útoku, tedy zda „*jednání považoval za trvajícím útok*“.<sup>146</sup> V případě, že je útok zároveň trestným činem (což nemusí vždy být, viz výše), je nutná obrana možná až do okamžiku, kdy je útok na

---

<sup>139</sup> ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář. 3. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2023, str. 664. ISBN 978-80-7400-893-1.

<sup>140</sup> *Ibidem*, str. 669

<sup>141</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 156-157. ISBN 978-80-7380-866-2

<sup>142</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.7.2016, sp. zn. 6 Tdo 921/2016

<sup>143</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář.* Praha: C.H. Beck, 2020, str. 507. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>144</sup> ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář. 3. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2023, str. 670. ISBN 978-80-7400-893-1.

<sup>145</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář.* Praha: C.H. Beck, 2020, str. 508. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>146</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18.12.2013, sp. zn. 3 Tdo 1197/2013

zákonem chráněné zájmy v celém rozsahu dokončen, nikoli okamžikem, kdy je trestný čin dokonán (jsou naplněny všechny znaky skutkové podstaty). Za příklad se typicky uvádí pachatel loupeže, který po dokonání trestného činu loupeže dle § 173 TZ prchá s lupem z místa činu – i v takovém případě stále trvá útok na zájmy chráněné zákonem (útok na zájem na ochraně majetku) a nutná obrana by tak byla *de iure* dovolená.<sup>147</sup> V případě, že by jednání obránce proběhlo až ve chvíli, kdy útok skončil, nutná obrana by již nesměřovala proti trvajícím útoku a takové jednání by se proto posoudilo jako vybočení z (časových) mezí nutné obrany – v tomto případě tzv. extenzivní exces (k tomu srovnej blíže kapitolu 4.1.1). „*Koncový moment nutné obrany je tedy tam, kde pomíjí nebezpečí pro napadené zájmy anebo tyto zájmy jsou již definitivně porušeny a nehrozí nebezpečí dalších škod.*“<sup>148</sup> O nutnou obranu tudíž nepůjde, pakliže byl útok skončen, protože 1) byl úspěšný, 2) úspěšný nebyl, neboť byl odrazen jednáním v nutné obraně, 3) pachatel sám upustil od pokračování v protiprávním útoku.<sup>149</sup>

#### 4.1.1. Extenzivní exces

Za extenzivní exces je v nauce označována situace, kdy nedošlo k naplnění časového kritéria nutné obrany. Jedná se tedy o „obranu“, která proběhla buď předčasně (útok dosud přímo nehrozil) nebo opožděně (útok již skončil).<sup>150</sup> Obdobně jako u krajní nouze lze mít pochybnosti o správnosti chápání extenzivního excesu jakožto „vybočení z mezí nutné obrany“, neboť pro přípustnost nutné obrany se *de facto* vyžaduje, aby existoval stav vyvolávající její použitelnost, jinými slovy, aby útok již přímo hrozil nebo trval. Nebude-li tomu tak (neexistuje-li útok přímo hrozící nebo trvajícím), nelze vlastně hovořit o jakémkoli vybočení z mezí nutné obrany, jelikož vůbec nenastal stav, ve kterém se lze dovolat jednání v nutné obraně. K těmto výhradám srovnej blíže kapitolu 3.1.2.

Připustíme-li možnost extenzivního excesu, tak jak to víceméně činí současná doktrína i judikatura<sup>151</sup>, lze ho chápat ve dvou rovinách. Zprv v rovině teoretické (kdy nastane), zadruhé v rovině trestání (jak se bude hodnotit při ukládání trestu). Zákonodárce na problematiku vybočení z mezí nutné obrany pamatuje pouze v rovině druhé, tedy jakým způsobem má soud postupovat, pakliže bude ukládat trest osobě, jež z těchto mezí vybočila. Je možné mimořádné snížení trestu

<sup>147</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 508. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>148</sup> ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, str. 670. ISBN 978-80-7400-893-1.

<sup>149</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 159. ISBN 978-80-7380-866-2

<sup>150</sup> ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, str. 676. ISBN 978-80-7400-893-1.

<sup>151</sup> Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2020, sp. zn. 8 Tdo 188/2020

dle § 58 odst. 7 TZ, využití některých polehčujících okolností dle § 43 TZ, nebo zohlednění mimořádných stavů nouze, tísně, rozrušení apod. v rámci privilegovaných skutkových podstat některých trestných činů ve zvláštní části TZ. K tomuto výklad viz blíže kapitola 3.1.2. V rovině teoretické pak lze extenzivní exces chápat jako vybočení z časových mezí nutné obrany – jednání proběhlo v době, kdy útok dosud nebyl přímo hrozící (obrana předčasná) nebo již nebyl trvajícím (obrana opožděná). U předčasného útoku bude v praxi zpravidla problematické rozlišit přesný časový okamžik, kdy útok byl ještě „vzdálený“ dostatečně natolik, aby se nemohlo jednat o nutnou obranu, a kdy již přešel do stádia útoku přímo (bezprostředně) hrozícího tak, že nutná obrana je dovolená. S určitou opatrností lze konstatovat, že o útok již přímo hrozící půjde, pakliže vývojové stadium trestného činu dospělo alespoň do stádia pokusu, ve velmi specifických situacích pak „postačí“ dojití do stádia přípravy trestného činu nebo dokonce pouhý „*projev úmyslu spáchat trestný čin (např. u osoby známé svou agresivitou), za podmínky že hrozí bezprostředně.*“<sup>152</sup> Posuzovány však v takovém případě budou všechny konkrétní aspekty daného případu, včetně subjektivního vnímání obránce (jak se jemu útok jevil).

Jako opožděnou obranu je pak třeba chápat stav, kdy útok na zákonem chráněné zájmy již skončil a nehrozilo další nebezpečí ze strany útočnicka (viz výše u předcházející kapitoly). Dle judikatury se jako opožděná obrana chápe i situace, kdy obránce nejprve sice jednal v mezích nutné obrany (odvracel přímo hrozící útok), ale následně (poté, co útok skončil) přešel sám do „*útoků s úmyslem vypořádat se s útočником, od něhož již nehrozí nebezpečí. Za následek způsobený v této fázi jednání je pachatel trestně odpovědný a nemůže se dovolávat, že jednal v nutné obraně.*“<sup>153</sup>

#### 4.1.2. Putativní nutná obrana

V případě, že osoba odvrací „útok“, o kterém se (mylně) domnívá, že reálně existuje (útok domnělý), avšak takový útok objektivně (v reálném světě) vůbec nenastal, hovoříme o tzv. putativní nutné obraně. Může se jednat např. o situaci, kdy na osobu začnou na ulici útočit dva meči ozbrojení muži, proti čemuž se tato osoba (mající důvodné podezření, že je terčem protiprávního útoku) začne bránit, avšak neví, že meče nejsou ostré a že se jedná jen o součást představení nedalekého ochotnického divadla. Tyto případy budou, totožně jako u domnělého nebezpečí při krajní nouzi (viz kapitola 3.1.3), posuzovány dle zásad o skutkovém omylu, resp. pozitivním skutkovém omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost ve smyslu § 18 odst. 4

---

<sup>152</sup> ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář. 3. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2023, str. 670. ISBN 978-80 7400-893-1.

<sup>153</sup> Rozhodnutí Nejvyššího soud ČR ze dne 13.02.1978, sp. zn. 11 To 1/78

TZ.<sup>154</sup> Daná osoba tedy může být trestně odpovědná nanejvýš za nedbalostní trestný čin, a to za čin spáchaný pouze ve formě nedbalosti nevědomé.<sup>155</sup> Nedbalost se v tomto kontextu posuzuje (stejně jako u krajní nouze) dle toho, jestli bylo možné rozpoznat, že se nejedná o reálný útok. Mohla-li a měla-li<sup>156</sup> daná osoba vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům rozpoznat, že se jedná pouze o „fiktivní útok“, lze ji přičíst odpovědnost za spáchaný trestný čin (pokud při putativní nutné obraně způsobila újmu chráněným zájmům) maximálně ve formě nedbalostní, existuje-li taková. Pokud toto rozpoznat vůbec nemohla (zcela chybí zavinění), bude namíste postupovat, „jako kdyby tento útok reálně existoval, tj. **jako kdyby se jednalo o skutečnou nutnou obranu**.“<sup>157</sup> I u domnělého útoku tudíž přichází v úvahu možnost se dovolat úplné beztrestnosti pachatele. Při posuzování, zdali se jednalo o domnělý útok, se pak vychází ze stavu situace, tak jak ji subjektivně vnímala v danou chvíli osoba, která se dovolává jednání v nutné obraně. V tomto smyslu se kategoricky vyjádřila judikatura, podle níž „**závěr o naplnění či nenaplnění podmínek putativní nutné obrany musí odpovídat především tomu, jak se daná konkrétní situace, s ohledem na všechny své okolnosti, jevila právě obránci, nikoliv útočníkovi či třetímu nezúčastněnému pozorovateli, nezatíženému subjektivním vnímáním útoku ze strany obránce**.“<sup>158</sup> Naopak pokud bylo „obránci“ zřejmé, že se vůbec nejedná o reálný útok, nemůže se dovolat ani putativní nutné obrany a vyloučení úmyslného zavinění dle § 18 odst. 4 TZ.<sup>159</sup>

Jak u případů putativní krajní nouze, tak i v případech putativní nutné obrany je ovšem zapotřebí při odvracení i domnělého útoku dodržet další zákonné limity (meze) nutné obrany specifikované v odstavci druhém, v tomto případě podmínku přiměřenosti.<sup>160</sup>

#### 4.2. Podmínka přiměřenosti

V odstavci druhém § 29 TZ je stanoveno, že o nutnou obranu nepůjde, pokud byla obrana „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“ Požadavek přiměřenosti obrany vůči způsobu útoku, vyjádřený v předmětném ustanovení, je tak korektivem těch jednání v nutné obraně, která by mohla mít až příliš extrémní povahu a jimiž by nejenže docházelo k ochraně zákonem chráněných

---

<sup>154</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 509. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>155</sup> Jednání v omylu totiž vylučuje nejen úmysl, ale i vědomou nedbalost – osobní konzultace s JUDr. Rudolfem Vokounem

<sup>156</sup> Hovořit lze opět pouze o nedbalosti nevědomé – viz ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 509. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>157</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 509. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>158</sup> Nález Ústavního soudu ze dne 26.4.2016, sp. zn. I. ÚS 3235/15

<sup>159</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.1.2017, sp. zn. 7 Tdo 1798/2016

<sup>160</sup> V tomto kontextu se dle nauky totiž přiměřeně uplatní Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.09.2019, sp. zn. 5 Tdo 1121/2019 o tom, že při domnělé krajní nouzi musí být dodrženy podmínky subsidiarity a proporcionality (viz kapitola 3.1.3)

zájmů, ale nepřiměřeně větší měrou též ke způsobení jiné újmy. Tímto zákonodárce reflektuje jednu ze základních funkcí trestního práva – funkci ochrannou, pro níž je charakteristická snaha o potlačování páchání trestné činnosti<sup>161</sup>, nikoli její svévolné šíření. V nutné obraně tudíž nemůže požívat právní ochrany ani takové jednání, kterým by byl odvrácen protiprávní útok způsobem zcela zjevně (extrémně) nepřiměřeným. Je to však zároveň podmínka jediná. V nutné obraně neexistuje (na rozdíl od krajní nouze) požadavek subsidiarity, tedy podmínka „odvrácení nebezpečí jiným způsobem“. Je tudíž čistě zcela jen na obránci, zda se pokusí vyhnout hrozícímu či trvajícím protiprávnímu útoku (např. útekem) nebo zda se mu fakticky postaví na odpor.<sup>162</sup>

Jako zásadní výkladový problém se při posuzování podmínky přiměřenosti můžou jevit zákonné formulace „zcela zjevně“ a „způsob útoku“, ty jsou totiž velmi obecného charakteru (neurčité právní pojmy) a v konkrétních případech tak bude úkolem soudů, aby dovedly, kdy se již jedná o obranu zcela zjevně nepřiměřenou, a co vše lze subsumovat pod způsob útoku. Pojem „zcela zjevně“ nahradil do roku 1994 v zákoně obsažený termín „zřejmé“. Tím mělo dojít k posunutí vnímání možnosti intenzity obrany (rozšíření obrany ve prospěch obránce), neboť pojem „zcela zjevně“ bude dopadat až na takové extrémní případy obranných jednání, které jsou zcela očividně neúměrné. Zároveň mělo dojít k většímu zohlednění subjektivního stavu obránce. Domnívám se, že tyto účely změna zákonné formulace splnila. V praxi se judikatura přiklání k závěru, že *„o zcela zjevně nepřiměřené obraně lze tak uvažovat především za situace, kdy obránce použije proti útočníkovi takové prostředky a tím způsobem, že to zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá okolnostem charakterizujícím způsob útoku.“*<sup>163</sup> Příkladem: pokud by někdo útočil dřevěným (byť ostrým) klackem s úmyslem způsobit ublížení na zdraví, jako zcela zjevně nepřiměřená by s největší pravděpodobností byla taková obrana, při níž obránce vytáhne pistoli, a útočníka třikrát střelil do hlavy. Pokud by ho však střelil pouze jednou, a to například do nohy, jednalo by se již s velkou pravděpodobností o nutnou obranu po právu. Samotné použití zbraně, dokonce i proti neozbrojenému útočníku<sup>164</sup>, nevylučuje možnost přiměřenosti nutné obrany. Podle judikatury totiž *„přiměřenost obrany (...) není závislá od použitého prostředku, ale od toho, jak tento prostředek obránce použije.“*<sup>165</sup> Podstatnou roli pro zkoumání přiměřenosti nutné obrany bude hrát *„i to, jaké fyzické konstituce byli útočník a obránce, jaký byl mezi nimi věkový rozdíl, zda jde o útočníka, který je znám svou agresivitou apod.“*<sup>166</sup> Jinými slovy, i

---

<sup>161</sup> BORČEVSKÝ, P. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 15. ISBN 978-80-7380-866-2

<sup>162</sup> Ibidem, str. 161

<sup>163</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007

<sup>164</sup> Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 12. 1994, sp. zn. 7 To 202/94

<sup>165</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1337/2015

<sup>166</sup> Ibidem

počáteční rozložení sil je kritériem, které je nutno posuzovat s ohledem na možnou zcela zjevnou nepřiměřenost. Blíže k pojmu zcela zjevné nepřiměřenosti srovnej následující kapitoly 4.2.1. a 4.2.2.

Pojem „způsob útoku“ nahradil původně (do roku 1994) používaný výraz „povahy a nebezpečnosti útoku“. Podle důvodové zprávy mělo být účelem této změny být především rozšíření mezí nutné obrany<sup>167</sup>, neboť pojem „povaha a nebezpečnost útoku“ byl příliš abstraktní a neúměrně zatěžoval osobu jednající v nutné obraně, aby musela hodnotit též nebezpečnost dané situace. Pojem „způsob útoku“ je pojmem konkrétnějším a zároveň širším, umožňuje tak v konkrétních případech přihlédnout ke všem určujícím okolnostem útoku. Jako způsob útoku je tedy chápán jednak samotný způsob provedení útoku, ale i „*další okolnosti charakterizující posuzovanou událost (mj. osobu útočnicka, jeho vlastnosti a úmysly, jež se při útoku projevíly, použité zbraně i hrozící součinnost dalších osob doprovázejících útočnicka, jakož i další okolnosti, za nichž byl útok spáchán, a to za podmínky (...) že byly známé i zcela zjevné poškozenému obránci.*“<sup>168</sup> Příkladem: pokud bude útok spáchán v temném zákoutí ulice v nočních hodinách, může být i to okolností, která bude mít význam pro posuzování zcela zjevné nepřiměřenosti – ve tmě totiž bude mít obránce v důsledku snížené viditelnosti obtížnější možnost bránit se (např. nebude zřetelně vidět, odkud útočnick podniká výpady a jakou zbraň má v ruce), a proto by v takovém případě i extrémnější obrana mohla naplnit podmínku přiměřenosti, zatímco za denního světla již nikoli.

Lze shrnout, že z uvedených judikатурních závěrů vyplývá, že při posuzování mezi přiměřeností nutné obrany se bude vycházet jak z okolností objektivních (úměra intenzity obrany vůči útoku, ale i způsobená škoda<sup>169</sup>), tak z okolností subjektivních (jak je vnímal obránce, jeho psychický stav a úsudek o situaci.<sup>170</sup>) O nutnosti vyvažování objektivního hlediska hlediskem subjektivním hovoří Nejvyšší soud ve věci z roku 2014, kde dovozuje, že „*přestože nelze zaujmout zcela subjektivistický přístup, neboť by to mohlo vést k ospravedlnění závažných a zásadních chyb obránce, jeho zcela chybného hodnocení situace (...), je třeba na druhé straně zdůraznit, že přiměřenost nutné obrany je třeba při pečlivém uvážení všech rozhodných okolností případu (...) hodnotit vždy se zřetelem k subjektivnímu stavu osoby, která odvracela útok...*“<sup>171</sup> Při hodnocení subjektivního stavu osoby se bude brát na zřetel především její psychické rozpoložení,

---

<sup>167</sup> KUCHTA, J. *K novele ustanovení § 13 trestního zákona o nutné obraně*. In: Časopis pro právní vědu a praxi 2/1994. Dostupné (14.12.2023) zde: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/download/10352/9273>

<sup>168</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 05. 2011, sp. zn. 6 Tdo 93/2011

<sup>169</sup> Podle judikatury mezi škodou způsobenou a hrozící nesmí být „*zřejmý nepoměr*“ – viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 17.02.1981 sp. zn. 3 To 2/81

<sup>170</sup> Srovnej usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.02.2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007

<sup>171</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2014, sp. zn. Tdo 1283/2014



zdali jednala ve strachu, zmatku, úleku apod. Ani skutečnost, že bránící osoba jednala v afektu vzteku, však nevylučuje splnění podmínek nutné obrany.<sup>172</sup>

#### 4.2.1. Zcela zjevná nepřiměřenost – případové studie

Vzhledem k zákonné formulaci, že nutná obrana nemůže být zcela zjevně nepřiměřená, lze logickým argumentem *a contrario* dovodit, že obrana smí být nepřiměřená nebo i zjevně nepřiměřená.<sup>173</sup> Totožný závěr byl potvrzen i v aktuální judikatuře, podle níž „**pouhá nepřiměřenost jednání obránce zde tedy nestačí, nejde-li o nepřiměřenost (vůči způsobu útoku) zcela zjevnou, a to z hlediska obránce.**“<sup>174</sup> Už z povahy věci bude nutné, má-li obránce úspěšně odvrátit protiprávní útok, aby jeho obranné jednání bylo k tomuto způsobitelné – bude tedy muset být dostatečně razantní. Po obránci tak nelze jakkoli žádat, aby volil např. prostředek mírnější, nejistý.<sup>175</sup> Shodně hovoří judikatura, podle které by nutná obrana „*měla být důraznější už jen z toho důvodu, aby došlo nejen k překonání přímo hrozícího či trvajícím útoku, ale i k definitivnímu odrazení útočnicka od dalšího útoku.*“<sup>176</sup> Jako silně problematické proto autor práce v tomto kontextu považuje rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 2013, kde bylo posuzováno jednání muže, který ve stavu těžké opilosti dráždil psa nacházejícího se za brankou domu na zahradě poškozeného, načež se poškozený (též značně opilý) vyřítil z domu na ulici a muže fyzicky napadl, povalil na zem a k jehož útoku se následně přidal i vyprovokovaný pes. Za tohoto stavu muž ze své legálně držené zbraně, kterou měl při ruce, dvakrát vystřelil přímo na poškozeného (čímž ho usmrtil) a posléze jednou na psa (též usmrcen). Nejvyšší soud tuto obranu posoudil jako zcela zjevně nepřiměřenou, neboť neshledal, „*že by obrana dvěma výstřely z blízkosti 1,5 m proti sic násilně se projevujícím, ale žádnou zbraní nedisponujícím poškozenému, byla obranou adekvátní útoku.*“<sup>177</sup> Tím je však bezprizorně ignorován závěr (do té doby) ustálené judikatury, podle níž nutná obrana nemusí být vůbec adekvátní; postačí, pokud nebude zcela zjevně nepřiměřená. Ba co víc, napadený muž podle názoru Nejvyššího soudu (který velkou měrou vycházel z faktu, že se jednalo o příslušníka Policie ČR), mohl „*jako příslušník ozbrojených sil reagovat varovným výstřelem, v krajním případě i střelbou na útočícího psa.*“<sup>178</sup> To však naprosto neodpovídá smyslu a účelu nutné obrany, v níž zcela absentuje podmínka subsidiarity (srovnej

<sup>172</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.02.2009, sp. zn. 6 Tdo 1347/2008

<sup>173</sup> Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.02.2009, sp. zn. 6 Tdo 1347/2008: „*nutná obrana nesmí být ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřená, tudíž může být nepřiměřená nebo zjevně nepřiměřená.*“

<sup>174</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2021, sp. zn. 4 Tdo 742/2021

<sup>175</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 512. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>176</sup> Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 5. 2008, čj. 1 As 35/2008-51

<sup>177</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2013, sp. zn. 3 Tdo 825/2013

<sup>178</sup> *Ibidem*

výklad výše) a u níž tak po obránci nelze žádat, aby odvracel útok jinak/jiným způsobem, např. střelbou na útočícího psa nebo varovným výstřelem. Takový varovný výstřel by tak zdaleka nemusel být (a pravděpodobně by ani reálně nebyl) způsobilý účinně odrazit protiprávní útok dvou (!) živých bytostí proti na zem povalenému člověku, který disponuje jen střelnou zbraní. Rozhodnutí Nejvyššího soudu tak absolutně nerespektuje předcházející (ustálenou) judikaturu, podle níž se *„nevyžaduje (...) aby [obránce] použil nejdříve mírnější způsoby obrany a jejich intenzitu případně stupňoval až podle způsobu útoku.“*<sup>179</sup> Stěžejním východiskem pro posouzení obranného jednání byl pro Nejvyšší soud především charakter osoby obviněného, resp. skutečnost, že se jednalo o bývalého příslušníka Policie ČR. Dle autora práce bylo toto subjektivní hledisko nicméně upřednostněno až v příliš extrémní míře, na úkor ostatních (ve prospěch obviněného svědčících) okolností, které by posuzovanou věc pravděpodobně odchýlili od zcela zjevné nepřiměřenosti k (pouze) zjevné nepřiměřenosti. Do kontrastu lze postavit rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1998, v němž se jednalo o velmi podobnou situaci, avšak s odlišným právním závěrem. Podnapilý muž sedící v zaparkovaném vozidle byl na základě slovní potyčky skrze okénko auta fyzicky napaden poškozeným, jenž se ho pokoušel vytáhnout z prostoru vozidla, zatímco mu zasazoval intenzivní rány do obličeje, vyhrožoval zabitím, načež auto obklopili i kumpáni poškozeného. Za této situace muž v autě vytáhl svoji legálně drženou zbraň a poškozeného šestkrát střelil (čímž ho usmrtil). Podle Nejvyššího soudu mohl mít muž sedící v autě *„velmi důvodnou obavu, že v případě vytažení z automobilu, jehož karosérie mu poskytovala určitou pasivní ochranu, hrozí jeho osobě závažná fyzická újma od poškozeného, případně i jeho společníků.“*<sup>180</sup> Zajímavé je, že v tomto případě byla shledána přípustnost nutné obrany, ačkoli obviněný byl navíc „krytý“ autem (pasivní ochrana), zatímco v prvním případě (kde byla dovozena nepřípustnost nutné obrany) se jednalo o útok doslova „přímý“, v tom smyslu, že obviněný byl pod přímým útokem ze strany poškozeného a jeho psa a nenacházel se v prostoru, který by mu poskytoval jakoukoli „dodatečnou“ ochranu. V obou případech se navíc jednalo o střelbu z bezprostřední vzdálenosti, v obou případech ze zbraně legálně držené (museli tak mít minimálně obdobné představy o účinkách zbraně), v obou případech byl obviněný ve stavu opilosti a v obou případech byl též vystaven útoku minimálně dvou živých bytostí. Nutno však podotknout, že lze v uvedených rozhodnutích vyzorovat dva zásadní rozdíly. Zaprvé, významnou roli pro posouzení přípustnosti nutné obrany hrála v obou případech skutečnost, že muž v autě nebezpečnou situaci nikterak nevyprovokoval, zatímco muž u branky ano. Nejvyšší soud tak v určité míře přejímá objektivní „odpovědnost za situaci“, když v případě z roku 1998 vyzdvihuje,

---

<sup>179</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.02.2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007

<sup>180</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.01.1998, sp. zn. 1 Tzn 25/97

že „obviněný nezavdal ke konfliktu s poškozeným žádný podnět“ a že je třeba „vzít v úvahu celou konkrétní situaci, která střelbě obviněného předcházela a provázela ji“<sup>181</sup>, kdežto u případu muže za brankou bylo podstatné, že se jednalo o „potyčku, kterou sám cíleně vyprovokoval.“<sup>182</sup> Skutečnost, že toto objektivní pojetí „odpovědnosti za situaci“ zase zcela neodpovídá jiným judikатурním závěrům, dle nichž je nutná obrana je přípustná i proti útokům vyprovokovaným, nechává autor práce stranou.<sup>183</sup> Druhý podstatný rozdíl spočívá v tom, že muž v autě byl při manipulaci se střelnou zbraní značně omezen prostorem vozidla a jeho první výstřel měl být údajně varovný. Tomu odpovídal též zpracovaný znalecký posudek, podle nějž „se v žádném případě nemohlo jednat o střelbu mířenou, ale pudovou.“<sup>184</sup> Muž za brankou však „směr vedení výstřelu ovlivnit zcela jistě mohl, např. tím, že by střelbu směřoval nad sebe, tedy do vzduchu, či nad osobu poškozeného, případně ji nasměroval do stran“, a proto se „nelze domnívat, že by se jednalo o zautomatizovanou reakci.“<sup>185</sup>

Z uvedených dvou rozhodnutí lze tak s určitou opatrností právně vyvodit, že v případě použití střelné zbraně jako prostředku obrany je na obránce kladen ještě jeden dodatečný požadavek, a sice ten, že touto zbraní nemůže úmyslně usmrtit útočníka, postačí-li jeho pouhé zranění nebo varovný výstřel. Závěr o tom, že „nejsou zachovány meze nutné obrany, pakliže obránce útočníka úmyslně usmrtil, ačkoli stačilo jej poranit...“ byl potvrzen i v následující judikatuře.<sup>186</sup> Autor práce s tímto směrem rozhodovací praxe nesouhlasí. Nikde v zákoně není specifikována podmínka, podle níž by nebylo možné jednat v nutné obraně (samozřejmě v hraničních případech) i úmyslné usmrcení útočníka. Taková obrana může být dle názoru autora práce stále přiměřená, resp. ne zcela zjevně nepřiměřená, a to i za předpokladu, že existovala možnost útočníka pouze zranit. Autor práce se tak ztotožňuje se závěrem, že obránce nemusí volit mírnější prostředky obrany a postupně je stupňovat v případě jejich neúčinnosti. To on čelí protiprávnímu

---

<sup>181</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.01.1998, sp. zn. 1 Tzn 25/97

<sup>182</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp.zn. 3 Tdo 856/2010 – jen na okraj je třeba poznamenat, že toto rozhodnutí bylo následně zrušeno Ústavním soudem (sp.zn. III. ÚS 3395/10), protože závěr o úmyslné provokaci neměl procesní podklad v provedených důkazech. V „druhé“ vlně soudních rozhodnutí pak byla důsledkem nálezu ÚS zcela opuštěna argumentační linka o úmyslné provokaci a spor se vedl jen o tom, zda se jednalo o zcela zjevnou nepřiměřenost, nikoli o to, zda a jak byla situace obviněným vyprovokována a jestli je nutná obrana v takovém případě možná.

<sup>183</sup> Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4.12.2001, sp.zn. 4 Tz 284/2001: „pro posouzení jednání obviněného (...) jako nutné obrany (...) není podstatné, kdo zmíněný konflikt vyprovokoval.“ Obdobně též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2015, sp. zn. 8 Tdo 1337/2015: „smyslem nutné obrany je odrazit útok a uchránit napadený zájem, a proto je za ni považován i útok vyprovokovaný“ Výjimkou je pak samozřejmě situace, kdy byl útok záměrně vyprovokován podle předem připraveného plánu čistě jen proto, aby se osoba mohla následně vyhnout trestní odpovědnosti skrze dovolání se nutné obrany – viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.08.2020, sp. zn. NS 3 Tdo 831/2020.

<sup>184</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.01.1998, sp. zn. 1 Tzn 25/97

<sup>185</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2013, sp. zn. 3 Tdo 825/2013

<sup>186</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 09.12.2014, sp. zn. 11 Tdo 1392/2014

útočnický, který ho ohrožuje na životě a jemuž je nenadále bez přípravy vystaven. Nelze po něm ještě žádat, aby v nanejvýš vypjaté situaci zvažoval, jestli je možné útočnicka pouze zranit, a jestli tímto dojde k efektivnímu odvrácení útoku. Riziko za výsledek konfliktu musí nést především útočnick. <sup>187</sup> Zmiňované soudní závěry nelogicky vytváří „druhou“ kategorii obrany, u které navíc vyžadují specifickou formu zavinění – tedy v případě, že dojde obranným jednáním k usmrcení útočnicka, je přípustné nanejvýš nedbalostní zavinění obránce, nikoli však jeho úmysl. To vše za podivného přimíchání jakési „pa-subsidarity“ (též v zákoně absentující), podle níž se toto zavinění bude zkoumat jen pokud „*stačilo útočnicka poranit*“ – jinými slovy, bylo-li možno odvrátit útok jiným způsobem. Tím, že soudní praxe dovodila, že zákonem nechráněné bude vždy takové (obránné) jednání, kterým někdo úmyslně usmrtí útočnicka, i když ho bylo možné jen zranit, si však dle autora práce nešťastně „zavřela vrátka“ pro posouzení těch určitých specifických případů, kde by po zvážení všech okolností situace i přesto vyplývalo, že zvolený způsob obrany nebyl zcela zjevně nepřiměřený. Bude zajímavé sledovat, zda bude tento judikaturní proud v budoucnu překonán, nebo alespoň do jisté míry modifikován.

#### 4.2.2. Intenzivní exces

Jako intenzivní exces je chápána situace, kdy obránce svým obranným jednáním vybočí z mezí nutné obrany – v tomto případě z mezí co do intenzity zákroku. Jinak řečeno, bude se jednat o případy, kdy obrana nenaplnila podmínku přiměřenosti a byla v rozporu se zákonem zcela zjevně nepřiměřená. <sup>188</sup> Takové jednání bude protiprávní, může však dojít ke zmírnění nepříznivých následků pro obránce, neboť zákon (obdobně jako u překročení mezí krajní nouze) obsahuje instituty, které umožňují zohlednit takovéto vybočení ze zákonných mezí v rámci ukládání trestu pachateli. K těmto institutům srovnej blíže kapitolu 3.1.2. Judikatura dovozuje, že o intenzivní exces z mezí nutné obrany půjde tehdy, pokud obrana není „*podle poznatků a úsudku bránícího se, k jehož psychickému stavu vyvolanému útokem třeba přihlížet, k odvrácení útoku potřebná, a kromě toho též, je-li zcela neúměrná jeho intenzitě i významu.*“ <sup>189</sup> Z uvedeného vyplývají v podstatě dvě kritéria pro dovození stavu intenzivního excesu – kritérium potřebnosti a kritérium neúměrnosti. S kritériem neúměrnosti se autor práce víceméně ztotožňuje, neboť je jím (jinými slovy) vyjádřen předpoklad, že zvolená obrana nesmí být zcela zjevně neúměrná intenzitě a významu protiprávního útoku, resp. (v širším kontextu) způsobu útoku. To odpovídá zákonné

<sup>187</sup> Viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.04.2022, sp. zn. 6 Tdo 262/2022

<sup>188</sup> ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 515. ISBN 978-80-7400-807-8.

<sup>189</sup> Např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007, dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.08.2020, sp. zn. 3 Tdo 831/2020 nebo usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 3.2008, sp. zn. 6 Tdo 339/2008

podmínce zákazu zcela zjevné nepřiměřenosti. Kritérium potřebnosti však nikde v zákoně oporu nemá a dle autora práce je nadbytečné, zatěžující a matoucí. Zajisté si lze představit situace, v nichž bránící osoba zvolí takový způsob obrany, který bude k odvrácení útoku sice nepotřebný (velmi důrazný), ale stále ne zcela zjevně nepřiměřený. Znovu k připomenutí předchozí judikaturní závěry o tom, že nutná obrana by už z podstaty věci měla být silnější než hrozící či trvajících útok, a že riziko za výsledek útoku má nést primárně útočník, nikoli obránce, který nemůže v rychlosti odvrácení nastalého útoku efektivně volit takové prostředky, o nichž lze mít za to, že ještě budou „potřebné“, ne už však „nepotřebné“. Za nešťastné autor práce považuje zejména fakt, že soudy mají potřebu vykládat abstraktní pojmy (*zcela zjevná nepřiměřenost*) pomocí dalších abstraktních pojmů (*potřebná, neúměrná*), čímž se dostávají do nekonečného kruhu definic. Není zapotřebí ani správné „natvrdo“ vymezovat, kdy je již obrana zcela zjevně nepřiměřená, jako tomu soudy učinily např. v případě muže za brankou soud z předešlé kapitoly, když zobecnily, že v případě úmyslného usmrcení útočníka tomu tak bude vždy, nabízelo-li se „jen“ jeho pouhé zranění. Namísto toho by měly soudy vždy postupovat kazuisticky a zkoumat, zda se v každém konkrétním případě již jednalo o zcela zjevnou nepřiměřenost, a to se zvážením všech rozhodných (objektivních) okolností situace, s důrazem na zjištění a posouzení subjektivního vnímání obránce.<sup>190</sup>

Na okraj je vhodné poznamenat, že pomocným kritériem, které se též v judikatuře objevuje, je pak taktéž rozdíl mezi způsobenou a odvrácenou škodou. Podle judikatury tak platí, že „*škoda způsobená v obraně může být větší než škoda z útoku hrozící, nesmí tu však být zcela mimořádný nepoměr.* (např. *usmrcení zloděje, šlo-li o drobnou krádež*)“<sup>191</sup> Dle autora práce se i v tomto případě jedná o jakési zkreslení podmínky přiměřenosti. To, jestli je zde mimořádný nepoměr mezi škodou, která byla jedním v nutné obraně způsobena a škodou, která byla tímto jedním odvrácena (nebo která hrozila), je totiž nutné posuzovat v celistvosti až v rámci konečného (po zvážení všech okolností) určení, zda se jednalo o zcela zjevnou nepřiměřenost takové obrany.<sup>192</sup>

---

<sup>190</sup> Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2014, sp. zn. Tdo 1283/2014 nebo obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.1.2010, sp. zn. 5 Tdo 1498/2009: „*Nutná obrana je vždy z velké části otázkou subjektivního vnímání a osobnostní charakteristiky toho, kdo se brání.*“

Dále např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2015, sp. zn. 8 Tdo 1337/2015: „*Přiměřenost obrany je třeba zkoumat z hlediska subjektivního stavu obránce, tedy tak, jak se obránci jevila v době hrozícího nebo trvajících útoku...*“

<sup>191</sup> Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30.9.2009, sp. zn. Tpjn 303/2008 nebo starší rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 17.02.1981, sp. zn. 3 To 2/81

<sup>192</sup> Obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2019, sp. zn. 6 Tdo 1286/2019: „*Je tedy třeba posoudit celou událost v kontextu a zejména pak na ni nahlížet v její celistvosti. Nelze vytrhnout z kontextu jen tu část jednání všech zúčastněných osob, která měla za následek újmu na zdraví či majetku.*“

## 5. Recentní judikatura

Vzhledem k tomu, že soudy neustále vytvářejí nová rozhodnutí, přičemž v předchozích částech práce byla tato rozhodnutí ve větším detailu zkoumána spíše sporadicky, považuje autor práce za vhodné v této samostatné kapitole vyzdvihnout a důkladně rozebrat ta, která osobně při svém výzkumu shledal jako nejkontroverznější, a při nichž se dle jeho názoru soudy nesprávně odchýlili od ustálené judikatury, když svévolně nerespektovaly obecné korektivy a závěry vyplývající z předchozího výkladu. Tato rozhodnutí nebyla nikde dříve v práci uváděna, aby byla zachována struktura a přehlednost práce.

### 5.1. Hrnec s hořícím olejem

Tento případ, který je po vzoru Pelce<sup>193</sup> i veřejných informačních kanálů<sup>194</sup> označen jako „*hrnec s hořícím olejem*“ se stal v Plzni v létě 2012. Dvaadvacetiletý obviněný, který měl v plánu přípravu hranolek k obědu, za účelem jejich smažení v kuchyni ve svém bytě postavil na plynový sporák hrnec s olejem, pod hrncem zapálil plyn a následně jej nechal chvíli bez dozoru. Za tuto dobu došlo k silnému vzplanutí oleje v hrnci, načež obviněný, neschopen nalézt hasící přístroj, ve snaze zabránit zapříčinění požáru celého bytu a potažmo i domu (plamen ohně byl vysoký nejméně 1 metr a byt měl umakartové jádro), poté co spěšně zkontroloval, zda se pod oknem nikdo nenachází, popadl hrnec s hořícím olejem a vyhodil jej ven na ulici. Obviněný též zakřičel „*pozor oheň!*“ v okamžiku, kdy hrnec vyhazoval z okna. I přesto všechno hrnec s hořícím olejem nešťastně zasáhl na ulici se nacházejícího poškozeného, který utrpěl těžké popáleniny na více než 30% těla, v důsledku čehož musel podstoupit několik intenzivních operací a byl přes dva měsíce hospitalizován. Za to byl obviněný prvostupňovým i druhostupňovým soudem shledán vinným z trestného činu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti ve smyslu § 147 odst. 1 TZ. Argument jednáním v krajní nouzi nebyl soudy v daném případě shledán jako přílehlavý, a to ačkoli podle odborného vyjádření Hasičského záchranného sboru bylo jednání obviněného „nejvhodnějším způsobem“ pro likvidaci požáru. Prvostupňový soud označil jednání obviněného jako extenzivní exces z krajní nouze (nedodržení podmínky časové), neboť nebezpečí údajně nehrozilo přímo.<sup>195</sup> Podle názoru odvolacího soudu<sup>196</sup> se měl obviněný ještě jednou (podruhé), přímo před vyhozením hrnce z okna, přesvědčit, zda se pod ním nikdo nenachází, a to tak, že měl hořící hrnec „odložit“

---

<sup>193</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 282. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>194</sup> Mladík vyhodil z okna hrnec s hořícím olejem a trefil procházejícího chodce [online]. [cit. 2024-2-2] dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/krimi-mladik-vyhodil-z-okna-hrnec-s-horicim-olejem-a-trefil-prochazejiciho-chodce-161967>

<sup>195</sup> Rozhodnutí Okresního soudu Plzeň – město ze dne 19.6.2013, sp. zn. 32 T 18/2012

<sup>196</sup> Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 14.8.2013, sp. zn. 8 To 307/2013

na zem, stůl, židli nebo parapet, kdy pak by bylo možné uvažovat o kvalifikaci případu jako jednání v krajní nouzi. Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal obviněný dovolání, v němž namítal, že v dané věci nebyl soudy dostatečně posouzen jeho psychický stav – jednal v panice, ve stresu, ve strachu, a učinil vše potřebné, aby se přesvědčil, že nedojde ani k ublížení na zdraví ani ke vzniku nebezpečného požáru v bytě (a tím potažmo k ještě většímu ublížení na zdraví na obyvatelích bytového komplexu), což potvrdilo i výše zmiňované odborné vyjádření Hasičského záchranného sboru. Jednal tedy při odvracení bezprostředně hrozícího nebezpečí (obrovský plamen ohně v rozpáleném hrnci), přičemž následek, který hrozil (rozšíření požáru po celém domě – škoda na majetku i na zdraví více osob) byl závažnější než následek způsobený (ublížení na zdraví jedné osoby). Dovolací soud námitkám obviněného nicméně nepřisvědčil a rozhodnutí odvolacího soudu potvrdil v usnesení, které je třeba hodnotit jako silně problematické.

Zaprvé, Nejvyšší soud vůbec „nepřipustil“ meritorní přezkum napadených rozhodnutí, když dovolání odmítl jako zjevně neopodstatněné s odůvodněním, že se neopírá o žádný ze zákonných dovolacích důvodů.<sup>197</sup> Obviněný argumentoval dovolacím důvodem podle § 265b odst. 1 písm. g) TŘ, který zakládá přípustnost dovolání v případech, kdy napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo na jiném nesprávném hmotněprávním posouzení. Toho se dle názoru obviněného dopustily obecné soudy nesprávnou právní kvalifikací jeho činu, když jej neposoudili jako jednání v krajní nouzi. Podle Nejvyššího soudu však argumentace obviněného spočívala především v recyklaci námitek z předchozího řízení před odvolacím soudem a v pouhém brojení proti skutkovým zjištěním obecných soudů a hodnocení provedených důkazů, které není (až na zcela naprosté výjimky) oprávněn přezkoumávat. S odmítnutím dovolání jako zjevně neopodstatněného autor práce nesouhlasí. Je zřejmé, že kvalifikace skutku jako trestného činu nebo jako okolnosti vylučující protiprávnost je právní kvalifikací (posouzením) ve smyslu § 265b odst. 1 písm. g), a je tudíž nepřípustné, aby Nejvyšší soud odmítal dovolání obviněného jen z toho důvodu, že se v něm (částečně) opakuje již vyřčená a „vypořádaná“ argumentace. I pokud je podle obviněného nesprávně posouzen právní stav skutku toliko z důvodů nesprávného hodnocení důkazů nebo vadných skutkových zjištění (které obecně přezkoumávat nelze), nezbavuje to Nejvyšší soud povinnosti posoudit, zda na základě obecnými soudy zjištěných skutkových závěrů a provedených důkazů přesto nedošlo k nesprávnému právnímu posouzení věci. Toto však Nejvyšší učinit odmítl.

Zadruhé, i přesto, že dovolání obviněného Nejvyšší soud nepřipustil již z procesních důvodů, považoval „za potřebné se vyjádřit k argumentaci dovolatele týkající se jeho jednání v údajně

---

<sup>197</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.02.2014, sp. zn. 4 Tdo 1425/2013

*krajní nouzi.*“<sup>198</sup> Právě vyjádření Nejvyššího soudu v této věci je dle názoru autora práce největším přešlapem uvedeného usnesení. Dovolací soud v něm jednak výslovně podotýká, že závěr prvostupňového soudu o extenzivním excesu z krajní nouze je nesprávný, tedy *de facto* připouští, že skutek obviněného byl opravdu nesprávně právně posouzen (sám ho poté kvalifikuje jako exces intenzivní; k tomu viz níže). V další části tohoto vyjádření se Nejvyšší soud přiklání k argumentaci odvolacího soudu, podle níž si mohl obviněný při likvidaci požáru počínat jinak. Naprosto nepochopitelně rozčleňuje jednání obviněného do dvou fází – první fáze jest ta „*část jeho chování, kdy odvracel přímo hrozící nebezpečí na zdraví či životech a majetku obyvatel domu..., které mohlo nastat v podobě rychlého rozšíření požáru do dalších částí domu.*“<sup>199</sup> Tady si údajně obviněný počínal zcela v pořádku (rozhodnutím vyhodit hrnec z okna), jak potvrdilo i odborné vyjádření Hasičského záchranného sboru. „*Bezvýhradná správnost počínání obviněného se však ale nevztahuje na druhou fázi jeho jednání zahrnující odvracení nebezpečí hrozící osobám a věcem vně dovozatelova bytu, respektive pod oknem domu, z něhož vyhazoval hořící olej v hrnci.*“<sup>200</sup> Autor práce zcela nechápe potřebu odvolacího a dovolacího soudu rozčleňovat jedno jednání obviněného (vyhození hrnce z okna) do dvou „fází“ z hlediska způsobených účinků a konstatování, že z hlediska jednoho (možného) následku si počínal oprávněně, ale z hlediska druhého (způsobeného) následku již nikoliv. I Pelc správně podotýká, že je očividné, že se v daném případě jednalo o jedno souvislé jednání obviněného – jeden skutek, který se z hlediska svých účinků projevil „*jak uvnitř domu (bytu), tak vně na chodníku před domem.*“<sup>201</sup> Nejvyšší soud následně jednání obviněného označuje jako intenzivní exces z krajní nouze (nedodržení podmínky proporcionality), když konstatuje, že „*vyhnul-li se obviněný popálení své osoby tím, že vyhodil (...) hrnec s hořícím olejem z okna, čímž zapříčinil rozsáhlé popáleniny poškozenému, způsobil tak následek minimálně stejně závažný nebo ještě závažnější, než který hrozil jemu samému.*“<sup>202</sup> Neexistuje žádná podpůrná judikatura, která by ospravedlňovala takovýto způsob poměrování následků – následků způsobených poškozenému oproti následkům hrozícím jen a pouze (!) obviněnému. K totožnému závěru dospívá i Pelc, podle nějž se „*proporcionalita u krajní nouze (...) neposuzuje pouze ve vztahu k zájmům jednajících osoby, ale ve vztahu ke všem zájmům chráněným trestním zákonem...*“<sup>203</sup> Nejvyšší soud tak najednou zcela iracionálně opomíjí fakt, že obviněný se nejenže vyhnul svému popálení, ale že odvracel též nebezpečí ohrožení života a zdraví

---

<sup>198</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.02.2014, sp. zn. 4 Tdo 1425/2013

<sup>199</sup> Ibidem

<sup>200</sup> Ibidem

<sup>201</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 284. ISBN 978-80-7502-530-2.

<sup>202</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.02.2014, sp. zn. 4 Tdo 1425/2013

<sup>203</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 284. ISBN 978-80-7502-530-2.



(a majetku) celého bytového komplexu, ačkoli existenci tohoto přímo hrozícího nebezpečí v předchozí části usnesení sám výslovně akcentoval.

V závěrečné části pak Nejvyšší soud polemizuje nad odpovědností obviněného jakožto původce požáru a snaží se poskytnout odůvodnění pro svou předcházející vnitřně rozpornou argumentaci tím, že obviněného staví do role odpovědného původce konfliktu, z čehož dovozuje, že jeho možnosti domáhat se užití krajní nouze jsou omezené.<sup>204</sup> Již z předchozí judikatury (srovnej kapitolu 3.1.1.) se nicméně podává, že pokud se nejedná vyloženě o úmysl přímý, je krajní nouze přípustná i proti situacím vyvolaným osobou odvracející nebezpečí. Nikde však v tomto případě nebylo dovozeno, že by obviněný zakládal požár úmyslně s cílem způsobit jakoukoli škodu nebo újmu na zdraví, ba naopak. Tato úvaha dovolacího soudu se tak autorovi práce jeví jako nadbytečná a nijak nepřispívající k vytváření směrodatné konzistentní judikatury a nastolení stavu právní jistoty pro budoucí obdobné případy.

Na závěr si nelze odpustit krátkou úvahu nad smyslem uvedeného rozhodnutí. Dle Pelce se v zásadě jedná o jediné možné „lidské“ řešení daného případu, protože „*v případě přiznání jednání v krajní nouzi (...) by poškozený pravděpodobně neměl možnost domoci se náhrady újmy na zdraví, a to pro nedostatek protiprávnosti (protinoremnosti z hlediska celého právního řádu)*“.<sup>205</sup> I v tomto směru je proto možné do budoucna otevřít diskusi *de lege ferenda* nad potřebou redefinovat okolnosti vylučující nikoli protiprávnost, ale pouze trestnost, tak aby v obdobných případech byla zachována možnost poškozených domáhat se náhrady újmy např. v občanskoprávním řízení, ale aby zároveň nedocházelo k nesmyslnému trestání osob, které v danou chvíli oprávněně jednaly dle svých nejlepších možností a schopností (k těmto úvahám blíže viz kapitolu 3).

## 5.2. Domácí násilí poprvé

Tento případ se odehrál v Jenči, okres Praha západ v roce 2019. Obviněná, která byla dlouhodobě obětí domácího násilí, se při jednom z dalších ataků ze strany svého násilnického manžela rozhodla bránit, když poté, co byla údery pěstí do obličeje a do žeber sražena na zem (s verbálním doprovodem, že je „kurva“), vstala a popadla nůž na kuchyňské lince (o velikosti 19,5 cm), kterým manžela bodla do břicha a následně utekla na zahradu. Manžel se vyhnul smrti jen díky včasné lékařské pomoci, kterou si byl schopen obstarat hovorem na tísňovou linku. V následném několikakolovém soudním řízení byla obviněná shledána vinnou z pokusu zločinu

---

<sup>204</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.02.2014, sp. zn. 4 Tdo 1425/2013

<sup>205</sup> PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Teoretik. Praha: Leges, 2021, s. 285. ISBN 978-80-7502-530-2.

vraždy dle § 140 odst. 1 TZ. Tento závěr Krajského soudu v Praze<sup>206</sup> jako soudu prvostupňového byl potvrzen i soudem odvolacím, Vrchním soudem v Praze<sup>207</sup> (byť došlo ke snížení trestu odnětí svobody z původních 10 na 7 let), a následně i Nejvyšším soudem<sup>208</sup> jako soudem dovolacím. Proti uvedeným rozhodnutím podala obviněná i ústavní stížnost, která byla Ústavním soudem též odmítnuta.<sup>209</sup>

Ve své výpovědi před prvostupňovým soudem obviněná uvedla, že si incident přesně nevybavuje – nevybavuje si, že by do ruky vzala nůž ani že jí manžel bodla. „*Nezaregistrovala, že by nůž pronikl do břicha poškozeného, ani krev nebo výkřik; poškozený jí pouze pořád nadával.*“<sup>210</sup> K útěku na zahradu pak poškozená konstatovala, že *"utekla, protože se bála, že poškozený bude pokračovat. Dříve utéct nemohla, protože by jí útěk poškozený neumožnil. Toto se ostatně stalo již dříve při jeho napadání.*“<sup>211</sup> Z provedeného dokazování před obecnými soudy dále vyplynulo, že mezi manžely existoval silně bouřlivý vztah, který často vyústil i ve vzájemná fyzická napadení – svědci (sousedí) v tomto smyslu však uvedli, že modřiny měla pouze obviněná. Ta rovněž vypověděla, že jí manžel *„často zmlátil, snažila se bránit tím, že si dávala ruce před sebe nebo chtěla odejít, ale nemělo to dostatečný efekt, protože ji vždy při útěku dostihl. (...) Kromě modřin, monoklů nebo jizvy na tváři jí ovšem nic vážnějšího nezpůsobil.*“<sup>212</sup> Tyto závěry byly potvrzeny i lékařskou zprávou. V případě vypovídali též obě dcery poškozeného (manžela), které shodně uvedly, že byly obětí domácího násilí ze strany poškozeného, než se jim povedlo opustit společnou domácnost. Obecné soudy na základě provedených důkazů odmítly uvěřit, že byla obviněná sražena na zem úderem pěstí do žeber, neboť ten lékařská prohlídka nepotvrdila (na rozdíl od úderu do obličeje), přičemž konstatovaly, *„že provedené důkazy žádnému intenzivnímu násilí, které by mělo být vedeno na žebra obžalované, nesvědčí. Z ohledání těla obžalované a lékařského vyšetření (...) žádné stopy násilí vedeného do této oblasti nevyplyvají.*“<sup>213</sup> Na základě tohoto předpokladu bylo následně soudy dovozeno, že obžalovaná vůbec na zem sražena nebyla (ačkoli lékařská zpráva potvrdila modřinu po celé ruce, na kterou uváděla, že po sražení spadla) a ve věci po právní stránce uzavřeno, že obviněná jednala proti poškozenému až v okamžiku, kdy už byl útok z jeho strany skončen. Nutná obrana tudíž nebyla již přípustná (extenzivní exces z nutné obrany).

---

<sup>206</sup> Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 7. 2. 2020, č. j. 2 T 75/2019-460

<sup>207</sup> Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 6. 2020, č. j. 8 To 36/2020-486

<sup>208</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2020, sp.zn. 7 Tdo 1069/2020

<sup>209</sup> Usnesení Ústavního soudu ze dne 23.3.2021, sp.zn. IV. ÚS 82/21

<sup>210</sup> Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 7. 2. 2020, č. j. 2 T 75/2019-460

<sup>211</sup> Ibidem

<sup>212</sup> Ibidem

<sup>213</sup> Ibidem

Nejvyšší soud, který dovolání odmítl z procesních důvodů obdobně jako v případě hrnce s hořícím olejem (viz kapitola 5.1.1.), k tomuto případu ve svém usnesení posléze banálně poznamenal, že **„obviněná s ohledem na svou předchozí zkušenost s jednáním obviněného neměla důvod se domnívat, že by se jeho útok jakkoli vymykal z řady předchozích potyček a že by bylo vážně ohroženo její zdraví či dokonce život.“**<sup>214</sup> Uvedenou právní větu považuje autor práce se vším respektem k obětem domácího násilí za absolutně nepřípustnou a nedůstojnou. Není nikdy jasné ani zřetelné se jakkoli „domnívat“, zda týrající osoba již nevyčerpala všechny své dostupné metody (prostředky) násilí a že jednou nakonec „nezajde příliš daleko“. Nejvyšší soud tímto v zásadě říká, že obviněná měla doufat, že ji manžel jednou nezabije nebo neublíží natolik intenzivním způsobem, že by např. skončila v nemocnici s těžkou újmou na zdraví. Gawron k tomuto trefně podotýká, že Nejvyšší soud tak v otázce **„práva zastavit útok v podstatě stipuloval povinnost jej snášet, pokud napadené osobě dle jejích zkušeností nehrozí závažný následek.“**<sup>215</sup> Nejvyšší soud se dále vyjádřil též ke vzájemnému konfliktnímu vztahu manželů, jehož násilná podstata údajně zužuje možnosti (přípustné) nutné obrany. V právní větě, kterou autor práce shledává za zcela rozporující existenci právního státu a zajištění účinné právní ochrany obětem domácího násilí, prostě konstatoval, že **„jestliže dříve podobné jednání ze strany poškozeného akceptovala či dokonce sama jednala vůči němu podobným způsobem, podílela se tím na vytvoření určitého rámce toho, co bylo v rámci jejich vztahu považováno za normální. V tomto kontextu, pokud by se i náhle rozhodla, že další útoky na svou osobu již akceptovat nebude, (...) její jednání bylo zcela zjevně nepřiměřené způsobu útoku (...), a to i přesto, že poškozený měl fyzickou převahu a za jiných okolností (např. přepadení cizím člověkem v určité situaci) by taková obrana mohla být přiměřená a nutná k odvrácení útoku.“**<sup>216</sup> Z této argumentace se tak mimo jiné podává, že využití nutné obrany je výrazně omezeno v případech, kdy se jedná o násilný vztah dvou osob, ve kterém týraná osoba snáší (či se dokonce brání) násilí ze strany osoby týrající. Podstatné ale z ustálené judikatury přeci je, kdo je prvotním iniciátorem útoku<sup>217</sup> – na základě toho se vždy dovozuje postavení stran obránce *versus* útočník. Nejvyšší soud zde však nesmyslně vymezil, že v případech domácího násilí je irrelevantní, kdo je původcem konfliktu, pokud se na něm následně (v určité míře) podílí oba a *de facto* tím rezignoval na přezkum každé konkrétní situace v neprospěch obětí domácího násilí. Jestliže se totiž obviněná (převážně) bránila pouze útokům

---

<sup>214</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2020, sp.zn. 7 Tdo 1069/2020

<sup>215</sup> Monitoring nutné obrany #9 – Jeneč u Prahy, 2019 (bodnutí útočícího manžela na pozadí dlouhodobého vzájemného domácího násilí) [online]. [cit. 2024-2-2] dostupné z: <https://zbrojnice.com/2021/03/11/monitoring-nutne-obrany-9-jenec-u-prahy-bodnuti-utociciho-manzela-na-pozadi-dlouhodobeho-vzajemneho-domaciho-nasilí/>

<sup>216</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2020, sp.zn. 7 Tdo 1069/2020

<sup>217</sup> Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 14.05.1982, sp. zn. 6 Tz 30/82

poškozeného, a to i fyzickými protiútoky, nemohou soudy „házet“ vinu na ní s odůvodněním, že jeho jednání akceptovala a přispívala k takovému fungování vztahu, a následně omezovat její možnost se bránit. Nejvyšší soud tímto svévolně a nelogicky vymezuje dvě „kategorie“ nutné obrany – jednu proti cizí osobě a druhou proti násilnému partnerovi, přičemž ta druhá se má posuzovat podle přísnějších (!) kritérií, protože týraná osoba svého agresora „zná“. Krom toho byla v případě též porušena trestněprávní zásada *in dubio pro reo*<sup>218</sup> – jestliže soudy odmítly uvěřit výpovědi poškozené (poškozený manžel vypovídat odmítl) a neexistovala stoprocentní jistota ohledně průběhu konfliktu (rozporná lékařská zpráva), měly obecné soudy vycházet z této zásady, na jejímž základě by nutná obrana byla shledána jako přípustná, nikoli z vlastní verze událostí, která dovedla trestní odpovědnost obviněné.

### 5.3. Domácí násilí podruhé

Do kontrastu s případem z Jenče je vhodné postavit případ z Karviné z března roku 2020, neboť skutkově šlo o případ podobný, avšak s odlišným právním závěrem. Na obviněnou zde při krájení zeleniny zaútočil její bývalý manžel (pod vlivem alkoholu), držel ji za vlasy a třískal ji hlavou o kuchyňskou skříňku, což doprovázel četnými nadávkami na její adresu. Obviněná v reakci na to manžela, dokonce poté co ho vyzvala, aby jednání zanechal a pohrozila mu, bodla kuchyňským nožem, který měla zrovna při ruce. Jednalo se o nůž o délce 29 cm, jehož použitím obviněná způsobila poškozenému (manželovi) těžkou újmu na zdraví spočívající v poškození důležitého orgánu – dutiny hrudní. Oba manželé měli před tímto incidentem trestní minulost (několik záznamů v trestním rejstříku, manžel ve vězení), mezi nimi samotnými existoval konfliktní vztah, přičemž poškozený manžel (obdobně jako v Jenči) odmítl před soudem vypovídat, takže soudy musely ve větší míře vycházet primárně z tvrzení obviněné. Prvostupňový soud zprostil obviněnou viny s poukazem na jednání v nutné obraně<sup>219</sup>, v několikakolové následné soudní machinaci (Vrchní soud na základě odvolání státního zástupce vrátil opětovně Krajskému, Krajský rozhodl v neprospěch obviněné, opětovné odvolání) však nakonec byla Vrchním soudem v Olomouci pravomocně shledána vinnou a odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na tři léta.<sup>220</sup> Za absurdní považuje autor práce zejména úvahu Krajského soudu (potvrzenou soudem Vrchním) ohledně trestní minulosti obviněné, která měla mít v daném případě relevanci pro posouzení ne/přiměřenosti jejího jednání: „*Nepřiměřenost*

<sup>218</sup> VOKOUN, R. In: Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné. 9. vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2022. str. 246. ISBN 978-80-7598-764-8.

<sup>219</sup> Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 8. 2021, sp. zn. 31 T 8/2021

<sup>220</sup> Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24.11.2022, č. j. 6 To 42/2022

*jednání ze strany obžalované je třeba hodnotit i ve vztahu k osobnosti obžalované, která byla v minulosti celkem desetkrát soudně trestána, přičemž ve třech případech se jednalo odsouzení za trestnou činnost násilné, případně výtržnické povahy.*<sup>221</sup> Není nepředstavitelné, že se do hodnocení (ne)naplnění podmínek nutné obrany promítne úvaha o charakteru/schopnostech (zde trestní minulosti) obviněné (srovnej případ s bývalým policistou v kapitole 4.2.1., na nějž byly kladeny zvýšené nároky ohledně znalosti zbraní), je však zcela zřejmé, že tato její minulost neměla v posuzovaném případě žádný (!) vztah k předmětnému obrannému jednání, tedy nebyla nikterak dovozena souvislost mezi způsobem, jakým tyto trestné činy spáchala, a způsobem, jakým se proti poškozenému bránila či mohla/měla přiměřeněji bránit (díky její znalosti nožů?). Proti tomuto zakročil až Nejvyšší soud, který všechna předcházející rozhodnutí zrušil s poukazem na nutnou obranu. Dovolací soud v tomto případě bezpodmínečně konstatoval, že mu „*není jasné, jakým způsobem byly akcentovaný temperament obviněné a její obecné výtržnické sklony, které v dávnější minulosti projevila a za něž byla sankcionována, způsobilé vyvrátit její obhajobu, podle níž byla v řešeném případě napadena poškozeným s vysokou intenzitou, útok důvodně vnímala jako akutní hrozbu pro své zdraví a bodnutí nožem zvolila pouze jako nutný (jediný účinný) prostředek k tomu, aby se v danou chvíli ubránila.*“<sup>222</sup> Bohužel se i v tomto případě však Nejvyšší soud, ačkoli měl možnost, neodchýlil od problematických závěrů z předešlé kapitoly (5.1.2.) ohledně znalosti pachatele (domácího agresora) jakožto určujícího kritéria, které se nesmyslně „přičítá“ poškozené při posuzování přiměřenosti její obrany. „*Vzhledem k jeho cholerické povaze a dřívějším zkušenostem ze společného soužití s ním si tedy lze docela dobře představit, že na případnou fyzickou inzultaci byla v danou chvíli podvědomě připravená.*“<sup>223</sup> I nadále je tak obrana obětí domácího násilí v zásadě posuzována přísnější optikou než obrana vůči pachateli neznámému, což autor práce považuje za nepřipustné. Nezbyvá než doufat, že tento trend bude v budoucnu opuštěn.

---

<sup>221</sup> Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 11.4.2022, č.j. 31T 8/2020 – 344

<sup>222</sup> Usnesení Nejvyššího soudu v Brně ze dne 19.4.2023, sp.zn. 4 Tdo 299/2023

<sup>223</sup> Ibidem

## Závěr

Je nepochybné, že problematika krajní nouze a nutné obrany je tématem nadále aktuálním, a nikoli jednoznačným. Cílem této práce bylo charakterizovat, jaké jsou zásadní prvky těchto dvou trestněprávních institutů, odborně zanalyzovat, které z nich jsou považovány za sporné a prozkoumat, jak se s nimi v průběhu času vypořádává soudní judikatura, jakož i to, zdali jsou tyto otázky soudy řešeny konzistentně a ve shodě se závěry odborné nauky. Domnívám se, že tohoto cíle bylo úspěšně dosaženo.

Ačkoli nelze účinně pokrýt všechny problematické aspekty nutné obrany a krajní nouze, v této práci jsou, spolu s názornými fiktivními i reálnými případy, zdůrazněny ty nejzásadnější. První kapitola se zabývá okolnostmi vylučujícími protiprávnost jednak v obecné rovině (vymezení v zákoně, jejich podstata a smysl), jednak v rovině konkrétní skrze výklad jednotlivých okolností včetně jejich praktického využití v běžném životě. Druhá kapitola je věnována roli judikatury v českém právním řádu; v ní jsem zkoumal, zdali se v oblasti našeho právního systému (kontinentálního) posunulo vnímání soudních rozhodnutí směrem k jejich uznávání jakožto (závazného) pramene práva, přičemž jsem na základě předestřených argumentů dospěl k závěru, že do jisté míry tomuto vývoji lze přisvědčit. Třetí a čtvrtá kapitola se soustředí na samotné instituty krajní nouze a nutné obrany, které tvoří jádro této práce. Pozornost byla v obou případech věnována jejich definičním kritériím (zákonným podmínkám), případným excesům (vybočením) z mezí těchto podmínek a sporným otázkám k nim se vztahujícím; to vše je uvedeno s četným doprovodem případů z judikatury, kterou lze celkově vyhodnotit jako poměrně konzistentní, byť někdy lehce rozporuplnou. V páté kapitole jsem se podrobněji zaměřil na tři soudní rozhodnutí z nedávné doby, která osobně považuji za excesy z rozhodovací praxe. Na těchto rozhodnutích jsem ilustroval, že judikatura není ve všech případech zcela ustálená, a dochází k nestandardním odklonům od tradičních závěrů doktríny či k vytváření nelogických závěrů nových, jako tomu bylo u případů obrany obětí domácího násilí.

I do budoucna je proto zapotřebí mít na zřeteli vývoj judikatury, jelikož strohá ustanovení trestního zákoníku o nutné obraně a krajní nouzi dávají širokou míru diskrece soudům při jejich interpretaci a aplikaci na konkrétní případy. Ve smyslu *de lege ferenda* pak lze uvažovat o systémové reformě okolností vylučujících protiprávnosti tak, aby při jejich aplikaci nedocházelo k vyloučení protiprávnosti *en bloc* napříč celým právním řádem, ale toliko k vyloučení trestnosti v rámci trestního řízení. V tomto směru by se soudcům otevřely dveře k optimálnějšímu hledání spravedlnosti, zároveň by došlo k (dosud pouze deklarovanému) oddělení veřejného práva od práva soukromého.

## **Seznam zkratk**

TZ – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

TŘ – Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZ – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ – Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

## Seznam použitých zdrojů

### 1. Seznam použité literatury

BOBEK, M. a KÜHN, Z. Judikatura a právní argumentace. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Auditorium, 2013, ISBN 978-80-87284-35-3.

BOGUSZAK, J.; ČAPEK, J. a GERLOCH, A. Teorie práva. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, ISBN 80-7357-030-0.

BORČEVSKÝ, P. Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, ISBN 978-80-7380-866-2.

BURDA, E. Nutná obrana a ďalšie okolnosti vylučujúce protiprávnosť činu. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7179-281-9.

GERLOCH, A. Teorie práva. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, ISBN 978-80-7380-454-1.

GŘIVNA T. (ed.). Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám: čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR. Beckova edice právo. Praha: C.H. Beck, 2018, ISBN 978-80-7400-709-5.

CHMELÍK, J.; NOVOTNÝ, F. a STOČESOVÁ, S. Trestní právo hmotné: obecná část. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, ISBN 978-80-7380-583-8.

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, ISBN 978-80-7502-380-3.

KRATOCHVÍL, J. Lidská práva v praxi obecných soudů. Leges, 01.06.2020 [cit. 21.11.2023] Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®

KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7179-082-2.

KUCHTA, J. Nutná obrana a krajní nouze. Rigorózní práce. Brno: UJEP, 1977.

KUCHTA, J. K novele ustanovení § 13 trestního zákona o nutné obraně. In: Časopis pro právní vědu a praxi, 2/1994. Dostupné (14.12.2023) zde:

<https://journals.muni.cz/cpvp/article/download/10352/9273>

PAVLÍČEK, V. Teoretická koncepce Ústavy ČR. Deset let Ústavy České republiky: východiska, stav, perspektivy. Praha: Eurolex Bohemia, 2003 [cit. 21.11.2023] Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®

PELC, V. Krajní nouze v trestním právu. Teoretik. Praha: Leges, 2021, ISBN 978-80-7502-530-2.

POLÁK, P; IVOR, J; ZÁHORA, J. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, ISBN 978-80-8168-509-5.



PROVAZNÍK, J. Tradice jako okolnost vylučující protiprávnost. In Dny práva 2015 – Days of Law 2015 – Část X. Okolnosti vylučující protiprávnost – juristické, kriminalistické a kriminologické aspekty. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2016. Dostupné (10.10.2023) zde: [https://is.muni.cz/publication/1358360/Dnyprava\\_2015.pdf](https://is.muni.cz/publication/1358360/Dnyprava_2015.pdf)

RESCHOVÁ, J.; KINDLOVÁ, M.; GRINC, J.; PREUSS, O. a ANTOŠ, M. Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISBN 978-80-7552-695-3.

ŘÍHA, J. Tabulky a schémata z obecné části trestního práva hmotného. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-263-2.

SOLNAŘ, V.; FENYK J.; CÍSAŘOVÁ, D. Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva. Praha: ORAC, 2003, ISBN 80-86199-74-6.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník: komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, ISBN 978-80-7400-893-1.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní právo hmotné. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, ISBN 978-80-7598-764-8.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7.

ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-807-8.

VANTUCH, P. Trestní zákoník s komentářem k 1.8.2011, ANAG, 01.09.2011 [cit. 03.11.2023] Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®

## 2. Seznam použitých internetových zdrojů

Tradice krádeží májky skončila pokutou [online]. [cit. 2023-10-10] dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2808590-tradice-kradeni-majky-skoncila-pokutou-starostove-si-na-postup-policie-stezuj>

Nejčastější živou zbraní bývá pes. [online]. [cit. 2023-11-11] dostupné z: [https://www.lidovky.cz/byznys/nejcastejsi-zivou-zbrani-byva-pes-lide-na-sebe-utoci-i-slony-ci-delfiny.A201101\\_104508\\_ln\\_byznys\\_pravo\\_ssu](https://www.lidovky.cz/byznys/nejcastejsi-zivou-zbrani-byva-pes-lide-na-sebe-utoci-i-slony-ci-delfiny.A201101_104508_ln_byznys_pravo_ssu)

Mladík vyhodil z okna hrnec s hořícím olejem a trefil procházejícího chodce [online]. [cit. 2024-2-2] dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/krimi-mladik-vyhodil-z-okna-hrnec-s-horicim-olejem-a-trefil-prochazejiciho-chodce-161967>

Monitoring nutné obrany #9 – Jeneč u Prahy, 2019 (bodnutí útočícího manžela na pozadí dlouhodobého vzájemného domácího násilí) [online]. [cit. 2024-2-2] dostupné z: <https://zbrojnice.com/2021/03/11/monitoring-nutne-obrany-9-jenec-u-prahy-bodnuti-utociciho-manzela-na-pozadi-dlouhodobeho-vzajemneho-domaciho-nasili/>

### 3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

### 4. Seznam použité judikatury

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30.1.2013, sp.zn. Tpjn 301/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5.10.1984, sp.zn. 4 Tz 28/84

Nález Ústavního soudu ze dne 5.6.2012, sp. zn. IV. ÚS 3653/11

Nález Ústavního soudu ze dne 12.3.2001, sp. zn. II.ÚS 544/200

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2018, sp. zn. 4 Tdo 9/2018-43

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9.11.2016, sp. zn. 4 Tdo 1258/2016-24

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5.12.2007, sp. zn. 5 Tdo 1256/2007

Nález Ústavního soudu ze dne 13.11.2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.12.2004, sp. zn. 21 Cdo 1681/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.6.2012, sp. zn. 30 Cdo 1042/2012

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.5.2023, sp. zn. 8 Tdo 434/2023-688

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3.9.2014, sp. zn. 3 Tdo 923/2014

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18.2.2010, sp. zn. II. ÚS 2435/09

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11.2.2021, č.j. 8 As 380/2018 – 35

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 04.10.2006, sp. zn. 8 Tdo 1199/2006.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16.08.1971, sp. zn. 3 Tz 54/71

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR z 31. 5. 1979 sp. zn. 7 Tz 25/89

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23.6.2011, č. j. 5 As 10/2011 – 111

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.09.2019, sp. zn. 5 Tdo 1121/2019

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.03.2020, sp. zn. 3 Tdo 1379/2019

Usnesení Nejvyššího soudu SSR ze dne 11.12.1980, sp. zn. 3 To 72/80

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2020, sp. zn. 8 Tdo 188/2020

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 09.12.2014, sp. zn. 11 Tdo 1392/2014

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19.12.1994, sp. zn. 7 To 202/94

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25.6.1996, sp. zn. 4 To 360/96

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2015, sp. zn. 8 Tdo 1337/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.08.2020, sp. zn. 3 Tdo 831/2020

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 14.05.1982, sp. zn. 6 Tz 30/82

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 12.8.1976, sp. zn. 4 Tz 128/76  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.05.2015, sp. zn. 4 Tdo 527/2015  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.7.2016, sp. zn. 6 Tdo 921/2016  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18.12.2013, sp. zn. 3 Tdo 1197/2013  
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.02.1978, sp. zn. 11 To 1/78  
Nález Ústavního soudu ze dne 26.4.2016, sp. zn. I. ÚS 3235/15  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.1.2017, sp. zn. 7 Tdo 1798/2016  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 05. 2011, sp. zn. 6 Tdo 93/2011  
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 17.02.1981 sp. zn. 3 To 2/81  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2014, sp. zn. Tdo 1283/2014  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.02.2009, sp. zn. 6 Tdo 1347/2008  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2021, sp. zn. 4 Tdo 742/2021  
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 5. 2008, čj. 1 As 35/2008-51  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2013, sp. zn. 3 Tdo 825/2013  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.01.1998, sp. zn. 1 Tzn 25/97  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp.zn. 3 Tdo 856/2010  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4.12.2001, sp.zn. 4 Tz 284/2001  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.04.2022, sp. zn. 6 Tdo 262/2022  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3.2008, sp. zn. 6 Tdo 339/2008  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.1.2010, sp. zn. 5 Tdo 1498/2009  
Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30.9.2009, sp. zn. Tpjn 303/2008  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2019, sp. zn. 6 Tdo 1286/2019  
Rozhodnutí Okresního soudu Plzeň – město ze dne 19.6.2013, sp. zn. 32 T 18/2012  
Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 14.8.2013, sp. zn. 8 To 307/2013  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.02.2014, sp. zn. 4 Tdo 1425/2013  
Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 7. 2. 2020, č. j. 2 T 75/2019-460  
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 6. 2020, č. j. 8 To 36/2020-486  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2020, sp.zn. 7 Tdo 1069/2020  
Usnesení Ústavního soudu ze dne 23.3.2021, sp.zn. IV. ÚS 82/21  
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 8. 2021, sp. zn. 31 T 8/2021  
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24.11.2022, č. j. 6 To 42/2022  
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 11.4.2022, č.j. 31T 8/2020 – 344  
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.4.2023, sp.zn. 4 Tdo 299/2023

## **5. Seznam ostatních zdrojů**

Osobní konzultace s JUDr. Rudolfem Vokounem, CSc.

# Sporné otázky nutné obrany a krajní nouze v judikatuře

## Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje sporným aspektům nutné obrany a krajní nouze s důrazem na analýzu rozhodovací praxe soudních instancí. Jejím cílem je odborně vymezit jednotlivé definiční znaky těchto institutů, identifikovat, které z nich je možné označit za ambivalentní, a prozkoumat, zda a jak se s nimi vypořádává judikatura, včetně zhodnocení, zdali tak činí v průběhu času konzistentním způsobem.

První kapitola podává přehled jednotlivých okolností vylučujících protiprávnost, vymezuje jejich účel, jakož i jejich základní charakteristiku. Obsažen je též výklad o protiprávnosti jako znaku trestného činu. Druhá kapitola se zabývá rolí a významem judikatury na území českého (kontinentálního) právního systému, spolu s úvahami o její závaznosti jako pramene práva *pro futuro*. Institutem krajní nouze se zabývá kapitola třetí, v rámci níž je výklad zaměřen především na zákonné podmínky užití krajní nouze spolu se situacemi, kdy může dojít k vybočení (excesům) z mezí těchto zákonných podmínek. Čtvrtá kapitola se soustředí na institut nutné obrany. Identifikovány jsou taktéž její zákonné znaky, možné excesy (intenzivní, excesivní) z mezí nutné obrany, včetně závěrů z ustálené rozhodovací praxe. K podmínce vztahující se k absenci zcela zjevné nepřiměřenosti jsou pak v samostatné podkapitole připojeny hlouběji zaměřené případové studie. U obou institutů rovněž nezůstává opominut výklad vztahující se k domnělé (putativní) nutné obraně/krajní nouzi, doprovázený závěry vyplývající z relevantní judikatury. V poslední, páté kapitole je bližší pozornost věnována třem recentním soudním rozhodnutím, která se určitým způsobem odchyľují od ustálených judikturních závěrů, případně konstituují judikturní proudy nové. Jedná se o možnost dovolání se krajní nouze při zaviněném vzniku požáru a o případy (nutné) obrany obětí domácího násilí vůči svým agresorům.

**Klíčová slova:** nutná obrana, krajní nouze, okolnosti vylučující protiprávnost

## **Disputed issues of self-defense and necessity in case-law**

### **Abstract**

This diploma thesis focuses on the controversial aspects of self-defense and necessity with an emphasis on the analysis of the decision-making practice of judicial instances. Its aim is to properly define the individual defining features of these institutes, identify which of them can be characterized as ambivalent, and expertly examine whether and how jurisprudence deals with them, as well as evaluating, whether it does so in a consistent manner over the course of a larger period of time.

The first chapter provides an overview of individual circumstances excluding unlawfulness, defines their purpose, as well as their basic characteristics. It also includes an explanation of unlawfulness as a feature of a crime. The second chapter deals with the role and importance of jurisprudence in the territory of the Czech (continental) legal system, put together with thoughts about its bindingness as a source of law for the future. Chapter three deals with the institute of necessity, within which the interpretation is mainly focused on the legal conditions for the use of necessity, together with situations where deviations (excesses) from the limits of these legal conditions may occur. The fourth chapter focuses on the institute of self-defense. Its legal features, possible excesses (intensive, extensive) from the limits of self-defense are also identified, including conclusions from established decision-making practice. In a separate sub-chapter, more in-depth case studies are carried out with regards to the condition of the absence of obvious disproportionality. In both institutes, the supposed (putative) self-defense/necessity, accompanied by the conclusions arising from the relevant jurisprudence, is also covered. In the last, fifth chapter, closer attention is paid to three recent court decisions, which deviate in a certain way from established jurisprudential outcomes or constitute new jurisprudential pathways. These are the possibility of invoking necessity in the event of a fire being caused by the fault of the person invoking necessity and cases of self-defense of victims of domestic violence against their aggressors.

**Key words: self-defense, necessity, circumstances excluding unlawfulness**